

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ԵՎ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽԱՆԱԿՎԱԾ
ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՎ ՀԵՌԱԳՐԵՐ՝ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ 1969
ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27—ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-Ը ԿԱՅԱՑԱԾ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ ԺՈՂՈՎԻՆ ԿԻԼԻԿՅԱՆ ԱԹՈՌԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Անթիլիաս, 15 մարտ 1968

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ
ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Է Ջ մ ի ա ծ ի ն

Սիրելի Եղբայր ի Քրիստոս,

Ուրախությունը ունինք այսու նամակով անգամ մը ևս ողջունելու Ձեր Վեհափառ Եղբայրությունը և ի խորոց արտի մաղթելու Ձեզի քաջատուջ կյանք, բազմաբեղուն գործունեություն և երջանիկ գահակալություն:

Երկար տարիներն ի վեր Մեր մտածումներուն և խոսակցությանց առարկա եղած են մեր եկեղեցւոյ հոգևոր առաքելության հետ կապված կարգ մը հարցեր, որոնց քննարկումը, միասնական ճիգերով, կհավատանք որ մեծապես պիտի սատարեն Հայց. եկեղեցւոյ զորացումին, հայ քրիստոնեական հավատքի ծաղկումին և առհասարակ հայ ժողովուրդի ազգային-եկեղեցական կյանքի բարգավաճումին:

Վերջին տարիներուն, հստակորեն կնկատենք որ քրիստոնեական եկեղեցիները հաճախ առիթներ կստեղծեն և միջոցներ կգտնեն իրենց առաքելությունը Ի դարու աշխարհին մեջ վերստին մտածելու և որոշ պատշաճեցում-

ներ կատարելու ի խնդիր քրիստոնեական սուրբ հավատքի առավել ևս անու-
մին և ազդեցության մարդոց կյանքին և գործունեության մեջ: Վերանորոգումի
և վերակենսավորման գեղեցիկ շարժում մը կա քրիստոնեական աշխարհին
մեջ, որ ապահովաբար ամենեն հատկանշական և հուսադրիչ երևույթն է ի
դարու եկեղեցվո պատմության:

Հայց. եկեղեցին վերջին հիսուն տարիներու ընթացքին միշտ ունեցած է
քարեկարգության հարց մը, որուն մասին ոչ միայն անհատներ, հոգևորական
թե աշխարհական, գրած են և հրապարակալ արտահայտված, այլև ու մա-
նավանդ մեր եկեղեցին պաշտոնապես անդադարձած է ակնոր, մասնավորա-
բար երջանկահիշատակ Ս. Տ. Խորեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի 1937-ի
սրբաւտաւ կոնդակով. (1 օգոստոս, թիվ 417), ինչպես նաև մեր նվիրապե-
տական և Աթոռներու Գահակալներուն կողմէ եղած արտահայտություննե-
րով:

Բնականորեն ըստ ինքյան բարդ խնդիր մըն է Հայց. եկեղեցվո քարեկար-
գության հարցը: Երկար տարիներ անհրաժեշտ են զայն ամբողջականորեն և
խորապես ուսումնասիրելու և ըստ այնմ եզրակացություններու հանգելու հա-
մար: Բայց կան որոշ հարցեր որոնք անմիջական ուսումնասիրության և կար-
գադրության կկարոտին, որովհետև, մեր հավատացյալ ժողովուրդին հա-
մար այլևս դարձած են առօրյա հարցեր, որոնց մասին հաճախ կխուսվի եր-
բեմն տեղի տալով առողջ նախանձախնդրութենէ քիտղ արդար դժգոհու-
թյուններու և երբեմն ալ առիթ տալով անհիմն տեսակետներու և անտեղի
քննադատություններու:

Արդարև, մեր եկեղեցվո ներկայի կյանքին և դրության մեջ կան որոշ
ավանդություններ և սովորություններ, որոնք զուտ կրոնական, հոգևոր և ծի-
սական բնույթ ունին և ժամանակի ընթացքին ալ արդեն կրած են ինչ-ինչ
փոփոխություններ մեր ժողովուրդի կյանքին պատշաճեցման և եկեղեցվո ա-
ռաքելության արդյունավորության սկզբունքներեն և առաջադրություններեն
թելադրված: Այդպիսի խնդիրներ են, օրինակի համար, Մեծ պահոց և առհա-
սարակ պահեցողության հարցը՝ թե տևողության, թե բովանդակության և թե
կարգավորման եղանակին տեսակետներեն դիտված, **ա. պսակի արգիլյալ օ-
րերու, Աստվածահայտության տոնի թվականի** և այլ նմանօրինակ կամ հա-
րակից խնդիրներ:

Մենք հույս ունենք, որ գերշ. տ. Տաճատ և արքեպիսկոպոսի և գերշ.
տ. Գարեգին և. եպիսկոպոսի 1967-ի հունիսին ծրագրված մեկնումը ի ա. Հջ-
միածին, Ապրիլյան եղեռնի զոհերուն կանոնական սրբացումի հարցի քննար-
կությամբ զբաղվելու համար՝ պիտի ըլլար գեղեցիկ առիթ մը արծարծելու վե-
րել նշված խնդիրները և ամուց հարակից ու նմանօրինակ հարցեր, որոնց
համար անհրաժեշտ է որ մեր եկեղեցին պաշտոնապես ընէ որոշ տնօրինու-
թյուններ: Բայց երկու սրբազաններուն և Հջմիածին մեկնումը կարելի չեղալ
խորհրդակցական ժողովին հետաձգման պատճառով:

Այժմ, հարմար առիթը նկատելով գերշ. տ. Գարեգին և. եպիսկոպոսին
ուղևորությունը ի Զագորսկ, Մոսկվա, միջեկեղեցական խորհրդակցական
ժողովի մը մասնակցելու համար, «**Եկեղեցի և ընկերություն**» նյութին շուրջ,
(17—28 մարտ), փափագեցանք որ այս նմանօրինակ հարցերու շուրջ ինք
հայտնէ Ձեզի Մեր տեսակետներն ու ընդհանուր տրամադրությունները՝ ան-
ձամբ այցելելով Ձերդ Վեհափառության և բերելով Ձեզի Մեր եղբայրական
սիրո ջերմ ողջույնը և սրտակից մաղթանքները Ձեր արևշատության և ա. Հջ-
միածնի պայծառության համար:

Մեծապես ուրախ պիտի ըլլանք իմանալով Ձեր տեսակետները վերոհիշյալ հարցերու, ինչպէս նաև անոնց լուծումը գտնելու մասին, որպէսզի նման բարեկարգչական ջանքերով առավել ևս զորանա մեր եկեղեցին ի պիտոս աշխարհի:

Կաղոթենք առ Ամենաբարին Աստված որ Ձեզ զորացնէ Ձեր նվիրական առաքելության մեջ պարգևելով Ձեզի անսահման ուժ և հոգեկան արիւնքով փառավորապէս արդիւնավորելու համար Ձեր գահակալությունը ի ծառայություն մեր և եկեղեցւոյ և ի պանծացումն մեր ազնվական հայ ազգին:

Մնամ եղբայրական սիրո ջերմ ողջունիլ,

Աղոթակից՝

ԽՈՐԵՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՒ

Էջմիածին, 9 ապրիլ 1968 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. ԽՈՐԵՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՒ

Ա. Ն. Թ. Ի. Խ. Ա.

Մեզի ուրախություն պատճառեց այցելությունը Մայր Աթոռ, գերաշնորհ տ. Գարեգին եպիսկոպոս Սարգիսյանին, որ մեկ շաբաթ եղավ Մեր անձնական հյուրը:

Տ. Գարեգին սրբազան հանձնեց Մեզի Ձեր 15 մարտ 1968 թվակիր նամակը ուր կնշեք անհրաժեշտությունը որոշ ծիսական բարեկարգումներ կատարելու մեր եկեղեցւոյ ծոցին մեջ, ինչպիսիք են՝ Մեծի պահոց և առհասարակ պահեցողության, և պսակի արգիլյալ օրերու, Աստվածահայտմության թվականի և այլ նման հարցեր:

Այս առնչությամբ կկամենայինք Ձեզի հայտնի դարձնել թե վերջին տարիներու ընթացքին՝ 1956-ին և 1962-ին եպիսկոպոսական ժողովներու և անցյալ տարի խորհրդակցությանց առարկա դարձած ըլլալով վերոհիշյալ հարցերը, Մենք որոշած ենք արդեն զանոնք հանգամանորեն քննարկման ենթարկելու եպիսկոպոսական ժողովին մեջ, զոր ծրագրած ենք գումարել հառաչիկա տարի հոկտեմբերին և. Էջմիածնի մեջ և. մյուսոնի օրհնության առթիվ:

Հուսով ենք թե այդ ժողովին իրենց մասնակցությունը կբերեն նաև՝ Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսները:

Ընդունեցեք Մեր եղբայրական ողջույնը սուրբ Էջմիածնեն, բարի մաղթանքներով Ձեր քաջատողջության և արևշատության համար:

Վ. Ա. Զ. Գ. Ե. Ն. Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Անթիլիաս, 27 մայիս 1968 թ.

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ
ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Է Ջ մ ի ա ծ ի Գ

Սիրելի Եղբայր ի Քրիստոս,

Շնորհակալությամբ ստացանք Ձեր 9 ապրիլ 1968 թվակիր և 367 թվահամար գրությունը որպես պատասխանի Մեր Ձեզի ուղղած 15 մարտ 1968 թվակիր և 120/68 թվահամար գրության, որ արժարժեր էինք Հայց. մեր ս. եկեղեցվո ներկա կյանքին հետ սերտ առնչություն ունեցող և կրոնաժխական քննյոթ կրող կարգ մը այժմեական հարցեր:

Շատ ուրախ ենք որ Ձեր Ս. Օծությունն ալ հիշատակված այդ հարցերուն նկատմամբ ցույց տված է ջերմ հետաքրքրություն և նախանձախնդիր շահագրգռություն հոգուտ մեր ս. եկեղեցվո զորացումին և անոր առաքելությանն արդյունավորման:

Բարենորոգչական այդ հարցերով և անոնց հարակից կամ նմանօրինակ խնդիրներով զբաղելու համար, ս. Աթոռիս Ազգային կեդրոնական վարչության հետ երկար խորհրդակցելն հետո, եկանք հետևյալ եզրակացության որպես լավագույն միջոց և ուղիղ ճամփա անոնց բարվոք լուծումին համար:

Նկատի ունենալով որ ըստ Հայց. առաքելական ս. եկեղեցվո հարազատ և ժողովրդավար ոգիին և ավանդության ազգային-եկեղեցական համագումարըն է որ պետք է պարտն ու պատշաճը տնօրինե և սահմանե հարկ եղած կրոնոնները այդ հարցերու կարգադրության համար,

Այսու գրությամբ կառաջարկենք նախ կազմել հոգևորական և աշխարհական մասնագետներն բաղկացյալ հանձնախումբ մը, որուն համար Ձերդ Վեհափառությունը նշանակե 3—4 անդամներ և Մենք նշանակենք 2—3 անդամներ, որպեսզի անոնք որոշյալ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին քննական ուսումնասիրություններով պարզաբանեն, վերլուծեն նշանակյալ հարցերը և գրավոր գեղույցներ ներկայացնեն թե Ձերդ Սրբության և թե Մեզի որպեսզի Դուք և Մենք ներկայացուցած տեղեկագիրներու հիման վրա խորհրդակցինք մեր թեմակալ եպիսկոպոսներուն և պատկան ազգային-եկեղեցական վարչությանց հետ և ապա մեր եզրակացությունները հղենք ազգային-եկեղեցական համագումարին ի քննարկումն և ի պատշաճ տնօրինումն:

Մենք արդեն ի մտի ունինք որոշ անձեր նման հանձնախումբի մը անդամակցելու համար. անձեր՝ որոնք հատուկ պրպտումներ կկատարեն որպես նախապատրաստական աշխատանք ուսումնասիրության մը համար:

Մենք, առաջնորդվելով Հայց. ս. եկեղեցվո միության ոգիեն և կաթողիկոսական զույգ Աթոռներու միջև գործակցության սկզբունքեն, մեծ հույս ունինք որ լիովին կհաջողինք կենսական և այլևս անհետաձգելի դարձած այս գործը միասնաբար ի գլուխ հանել՝ ի պայծառություն մեր ս. եկեղեցվո և ի բարգավաճումն մեր պատվական հայ ժողովուրդին: Պետք է արագ և ապահով, խոհեմ և ազատամիտ ոգիով շարժիլ այս դարուն՝ զորացնելու համար մեր եկեղեցին նման վերանորոգիչ կարգադրություններով, միանգամայն ամուր և անխախտ պահելով հայ եկեղեցվո էական ավանդությունները: Մեր ժողովուրդի

հոգևոր կյանքին աղաղակող կարիքները կպահանջեն որ չուշանա և չդանդաղի բարենորոգչական այս սուրբ ու նվիրական գործը:

Ի խորոց սրտի կաղոթենք առ Բարձրյալն Աստուած որ շնորհե Զեզի բաշատող և երջանկալից երկար կյանք որպեսզի կատարյալ հաջողությամբ պսակվին Զեր ազգանվեր բոլոր ճիգերն ու ջանքերը ի շինություն հայրենի մեր աշխարհին, ի պայծառություն մեր ս. Էջմիածնին և ի փառավորումն մեր պանծալի ս. եկեղեցվուն:

Սպասելով Զեր պատասխանին,

Մնամ եղբայրական սիրո ջերմ ողջունիվ,

Աղոթակից՝

Խ Ո Ր Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Էջմիածին, 21 նոյեմբեր 1968 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. Խ Ո Ր Ե Ն Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա Ն Թ Ի Լ Ի Ա Մ

Այսու Մեր գրով գոհունակությամբ կհաստատենք Զեր 27 մայիս թվակիրն Գամակը, որով Մեզի կհայտնեիք Զեր մտածումները ի մասին որոշ ծիսական և տոմարական բարեկարգումներու մեր եկեղեցիեն ներս, ընդգծելով ամենց այժմեությունը:

Ինչպես նշած էինք Մեր 9 ապրիլ 1968 թվակիրն Գամակով, հիշյալ հարցերը տակավին 1956-են սկսյալ, եղած են առարկան Մեր և մեր եպիսկոպոսական բանի մը ժողովներու քննարկման, հարցեր որոնք այսօր ևս կհանդիսանան բոլորիս ուշադրության կեդրոնը, նկատելով որ իրոք ժամանակն է արդեն վերջնական եզրակացությանց հանգելու և բարվոք լուծումներ տնօրինելու, ի շինություն մեր ս. եկեղեցվո:

Այս իսկ նպատակով Մենք որոշած ենք հառաջիկա աշնան, սրբալույս մյուռոնի օրհնության առթիվ, եպիսկոպոսական ժողով գումարել Մայր Աթոռին մեջ:

Այս պահուս մեր եկեղեցվո կյանքի ներկա պայմաններուն մեջ, երբ կիսինք սակայն ներքին բարեկարգությանց մասին, չենք կրնար չանդրադառնալ այն տխուր կացության որուն մեջ կգտնվի մեր եկեղեցին 1956-են սկսյալ, և հատկապես 1963-ի մեր ողջագործումեն հետո, և որ կհանդիսանա սփյուռքի մեջ հայ եկեղեցական կյանքի ամենամեծ անբարեկարգությունը:

Այսօր, երբ սկսած ենք մտածել մեր եկեղեցվո ներքին բարեկարգությանց մասին, ամեն բանն առաջ պետք է մտահոգվինք և աշխատինք միասնական ճիգերով բարեկարգել մեր եկեղեցվո նվիրապետական, կանոնական և սլառականորեն հաստատված կարգը և վերահաստատել մեկությունը - և միությունը մեր եկեղեցիին, որով առաջնորդված են մեր նախնիք դարեր շարունակ, ս. Գրիգոր Լուսավորչի իսկ օրերեն սկսյալ:

Կիտրոհիմք թե իրապես ժամանակն է, որ Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռը, անդրադառնա այս ճշմարտության և գործնապես ապացույցը տա օրինականության, ճամփա բանալով միության վերահաստատման, ներքին խաղաղության և եղբայրական գործակցության մեր եկեղեցվո ծոցին մեջ:

Այս հարցերուն վերաբերյալ հայտնի են Ձեզի Մեր գերագույն ճիգերը որ ի գործ դրինք 1963-ին Երուսաղեմի մեր ողջագործման օրերուն: Հայտնի են Ձեզի նաև Մեր հոգեկան խոսվքը և ծանր հուսախաբությունները, որ Մենք ապրեցանք 1963-են հետո ի տես Ձեր Աթոռի վարած քաղաքականության, և որոնց առարկան հանդիսացան Ձեզի ողողված Մեր նամակները՝ 14 մարտ, 5 հունիս և 27 օգոստոս 1964 թվակիր, ինչպես և 12 հոկտեմբեր և 14 դեկտեմբեր 1965 թվակիր, որոնք մնացին անարձագանք:

Մեր վրա շատ ծանր ազդեցին մանավանդ ողջագործումեն հետո, ծանոթ ոգին և գործելակերպը, որով Ձեր Աթոռը՝ հանրահայտորեն և առավել չափով հակադրվեցավ Մայր Աթոռ ա. Էջմիածնին մանավանդ՝

ա. Հավասարագործության նորելույ տեսությամբ մը, որով փորձ կըլլա հաշ եկեղեցին և նվիրապետությունը վերածելու երկզվաանի մարմնի մը, Անթիքիսի Աթոռը հավասարագործ նկատելով Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռին, և «Ամենայն Հայոց» տիտղոսը ավելացնելով կիլիկյան կաթողիկոսի անունին:

բ. Միջեկեղեցական կյանքի մակարդակի վրա Կիլիկյան կաթողիկոսությունը ներկայանալով ու գործելով իբրև առանձին Աթոռ, անջատ Հայաստանյայց եկեղեցվո միությունեն, հակադրվելով Մայր Աթոռին և Ամենայն Հայոց Հայրապետության: Այսպիսով փաստորեն, միջեկեղեցական հարաբերությանց և ժողովներու մեջ, չկա մեկ հաշ եկեղեցի, այլ կան երկու հաշ եկեղեցիներ, երկու անջատ և հաճախ իրարու հակադրվող պատվիրակություններ:

գ. Ձեր Աթոռի նոր կանոնադրության 32-րդ հոդվածով, որով ա. Էջմիածնի իշխանության տակ գտնվող պատմական թեմերը՝ Պարսկաստանի, Մ. Նահանգներու և Հունաստանի, պաշտոնապես հռչակված են Մայր Աթոռ ա. Էջմիածնեն բաժնված և միացած Անթիքիսիին, և նույն Ձեր կանոնադրության 33-րդ հոդվածով, որ հրավեր կկարդա նաև այլ թեմերու Անթիքիսիին միանալու: Այս հոդվածներով Ձեր Աթոռը պաշտոնապես և տևապես հարձակողական դիրքերու վրա կգտնվի Մայր Աթոռիս հանդեպ:

դ. Նշանակումովը Մարսիլիո մեր թեմեն ներս Ձեր միաբան եպիսկոպոսի մը, առանց Մեր գիտության և համաձայնության:

Այս բոլորի հետևանքը ծանոթ է Ձեզի և համայն հայության: Սփյուռքի մեջ գրեթե ամեն տեղ հաշ եկեղեցվո ծոցին մեջ, կտիրե անկայուն և խռովահույզ վիճակ, պառակտումներ և նոր պառակտումներու սպառնալիքներ:

Ահա թե ինչո՞ւ, երբ կմտածենք բարեկարգել մեր եկեղեցին և մխիթարել մեր հավատացյալ ժողովուրդը, նախ պարտինք վերջ տալ այս անտանելի կացության, վերահաստատումովը մեր եկեղեցվո և նվիրապետության ծոցին մեջ, միության, օրինականության և խաղաղության:

Այստեղ գուցե հիշենք ավելորդ անգամ մը ևս, թե Մայր Աթոռս երբեք չէ մտածած և չի մտածեր որևէ չափով տկարացնել Կիլիկյան Աթոռը կամ սահմանափակել անոր իրավասությունները, և ներքին ինքնավար ղեկավարությունը: Մենք անշեղ կերպով կհետևինք Մեզ նախորդող Հայրապետներու օրինակին, և կհարգենք Ձեր Աթոռին իշխանությունը՝ Լիբանանի, Սուրիո և Կիպրոսի թեմերուն վրա, որոնք 1928-ին, ա. Էջմիածնի Մայր Աթոռիս տնօրին-

նությամբ, Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության կողմն տրամադրվեցան Անթիլիաս հաստատված Կիլիկյան Աթոռին:

Մեր օրերուն; մեր եկեղեցվո բարեկարգությանց առաջնահերթ հարցը, բարեկարգումն է սույն ողբալի կացության, եկեղեցական օրինականության և ազգային միասնության հրամայականներու լույսին տակ: Ինչքան ատեն Ձեր Աթոռը կշարունակե հակադրվիլ Մայր Աթոռիս՝ հայ եկեղեցվո կյանքն ներս և միջեկեղեցական կյանքի մակարդակի վրա, ինչքան ատեն Ձեր Աթոռը կշարունակե արտասահմանի հայ թեմերը պառակտելու և ս. Էջմիածնեն բաժնելու իր քաղաքականությունը, բնականորեն հետզհետե կքայքայվի միությունը մեր եկեղեցիին և նվիրապետության սուրբ մարմնույն, ու հետզհետե կխտրանա խոտվահույզ հոգեկան վիճակը մեր պանդուխտ ժողովուրդին:

Հետևաբար, Մենք եղբայրաբար վերստին կոչ կընենք Ձերոյ Սրբության. որ անդրադառնաք մանավանդ վերև հիշված չորս արարքներուն որոնք ի գործ դրվեցան Ձեր Աթոռին կողմն 1963-ի ողջագործումն հետո, որպեսզի խաղաղություն ըլլա և սկիզբ առնե շրջան մը համերաշխ ու շինարար գործակցության մեր պանդուխտ ժողովուրդի եկեղեցական, կրթական, մշակութային կյանքն ներս: Որպեսզի վերահաստատվի միությունը մեր եկեղեցիին և մեր նվիրապետության, և ճանապարհ հարթվի գործակցության մ' Մայր Աթոռիս միջև, այնպես ինչպես ցայսօր գոյություն ունին այդ օրինական կացությունը և համերաշխ գործակցությունը՝ Մայր Աթոռիս և Երուսաղեմի ու Կ. Պոլսո մեր պատրիարքական աթոռներուն միջև:

Միություն, օրինականություն և խաղաղություն, այս թող ըլլա Ձեր նշանաբանը այժմ և միշտ:

Այսպես է որ պիտի հաղթահարենք մեր ամենուս առաջ դրված հարցն ու դժվարությունները:

Այսպես է որ պիտի ամրապնդենք և բարձրացնենք հեղինակությունը մեր ս. եկեղեցիին հաշս մեր ազգին և հաշս մեր քույր եկեղեցիներուն:

«Զխաղաղութեան զհետ երթայք ընդ ամենեւին» (Եբր. ԺԳ. 14) և «Եղբայրսիրութիւն հաստատեսցէ առ Ձեզ» (Եբր. ԺԳ. 1):

Քաջատողջության սրտաբոխ մաղթանքներով և սիրով ի Քրիստոս՝

Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Անթիլիաս, 5 ապրիլ 1969 թ.

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Է Ջ մ ի ա ծ ի ց

Սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս,

Ստացած ենք, իր ատենին, Ձեր 21 նոյեմբեր 1968 թվակիր և 1002 թվա համար նամակը ի պատասխանի Մեր 27 մայիս 1968 թվակիր և 237/68 թվա համար գրության, որուն մեջ հանգամանորեն անդրադարձած էինք մեր Հայց.

ս. եկեղեցվո հատուկ բարեկորոգումներու հարցին և առ այդ հայտնելն ետք Մեր տեսակետները ընդհանուր ձևով՝ առաջարկած էինք Ձերդ Վեհափառության հարցերու քննության և լուծման հատուկ ընթացք մը, որ կհամապատասխաներ մեր եկեղեցվո ոգիին և դրության և միանգամայն կարտահայտեր միասնական գործակցության սկզբունքը:

Առաջնորդված այդ բարեկորոգումները հարմարագույն և օգտակարագույն ձևով իրականացած տեսնելու նախանձախնդրութենէն՝ բնականորէն խոր ցավ պատճառեց Մեզի այն իրողությունը, որ Մեր արտահայտած մտածումներուն և առաջարկած գործակցության սկզբունքին և ձևին անդրադառնալու փոխարէն այս առիթով կհարուցանէիք հարցեր և կուտայիք մեկնաբանություններ, որոնք աղերս չունէին բարեկորոգումներու հասարակաց և ընդհանրական հարցին հետ, որուն քննարկումը և լուծման ձևերու որոնումը՝ գործակցության եղբայրական ոգիով՝ դարձած են ստիպողական պարտք մեր եկեղեցիին համար:

Մեր այս գրությամբ, հաստատելէ ետք Մեր արտահայտած տեսակետները 15 մարտ և 27 մայիս 1968 թվակիր նամակներուն մեջ, կուգանք Ձերդ սիրեցյալ Եղբայրության բարձր նկատողության հանձնել հետևյալ կետերը.

1. Հետեւելով անցյալի ավանդության և հատկապէս ս. Էջմիածնի և Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսությանց միջև հայ եկեղեցվո բարեկարգումին առընչությամբ ցարդ կիրարկված գործակցության սկզբունքին, ինչպէս նաև նկատի ունենալով Ձեր երջանկահիշատակ նախորդներու նախաձեռնությունները այս ուղղությամբ, Մենք անհրաժեշտ կգտնենք, և հույժ փափագելի, որ շարունակվին միասնական աշխատանքի այդ ոգին և ընթացքը թէ հարցերու քննության և թէ անոնց մասին որոշումներու հանգումի հանգրվաններուն վրա: Մեզի համար մեր եկեղեցվո խոր ու անքակտելի միությունը այնքան նվիրական է որ ունէ հարց որ կապ ունի անոր դավանական, ծիսական, կարգապահական, նվիրապետական կառույցին հետ պետք է նկատի առնվի հայ եկեղեցվո ամբողջականության շրջագծին մեջ: Միակողմանի ունէ աշխատանք և ունէ շարժում կրնա վտանգել այդ միությունն ու ամբողջականությունը, ինչ որ, կհավատանք, ցանկալի չէ ունէ հայ մարդու համար որ սեր ունի իր դարավոր և նահատակ եկեղեցվոյն հանդէպ: Ուստի, պատմության առջև կեցած, անգամ մը ևս կհայտնենք Ձերդ սիրեցյալ Եղբայրության, Կիլիկյան մեր ս. Աթոռին եղբայրական գործակցության տրամադրությունը, համաձայն այն սկզբունքներուն և տեսակետներուն զորս արտահայտած ենք Մեր վերոհիշյալ գույգ նամակներուն մեջ: Կհուսանք որ՝ մղված հայ եկեղեցվո միության սկզբունքն և առաջնորդված հայ ժողովուրդի գերագույն շահերէն՝ հայ եկեղեցվո բարեկորոգման այնքան հիմնական գործին մեջ չի խախտվիր միասնական գործակցության ավանդական խարիսխը, որուն խախտումը կրնա այնքան բարդ դժվարություններու առաջնորդել և նորանոր հարցերու և վեճերու դուռ բանալ, որոնցմէ պետք է գերծ պահել մեր պատվական հայ ժողովուրդը մասնավորաբար սփյուռքի մեջ ուր ան այնքան բուռն զոհողություններով լի պայքար կմղէ իր գոյատևման համար, որուն հիմնական ոյժերն մեկը մեր դարավոր, և անբաժանելի եկեղեցին է:

2. Կուգեինք նաև հայտնել Ձերդ սիրեցյալ Եղբայրության որ գործակցության այս ոգիէն թելադրված և ապագայի հուսալից հեռանկարներով այդ գործակցությունը դրականապէս արտահայտելու կամքն մղված՝ և միանգամայն նկատելով որ դուք արդէն հրավիրած էք խորհրդակցական ժողով մը զբաղելու համար բարեկորոգումներու այս նույն հարցով, այն ինչ որ հայտնեք

Էինք Մեր 27 մայիս 1968 թվակիր նամակով նախապատրաստական աշխատանքներ տանելու մասին, ավելի գործնական և պաշտոնական արտահայտություն տվինք անոր՝ կազմելով հատուկ հանձնախումբ մը երեք հոգևորականներն և չորս աշխարհականներն բաղկացած (գերշ. տ. Տաճատ ա. արքեպիսկոպոս, գերշ. տ. Գարեգին ա. եպիսկոպոս, հոգշ. տ. Մեսրոպ վրդ. Աշնյան, տիար Հակոբ Տեր-Մելքոնյան, տիար Վահե Աթոյան, տիար Բյուզանդ Եղիայան և տիար Գրիգոր Պողարյան), որոնք այժմ կկատարեն ուսումնասիրություններ, որոնց արդյունքը պիտի հայտնեն Մեզի որպեսզի զայն նկատի ունենանք պաշտոնապես մեր կաթողիկոսության վերին իշխանության, Ազգային ընդհ. ժողովին մեջ, պատշաճ ժամանակին: Լիառույս ենք որ այս հանձնախումբի աշխատանքները և Ձեր կողմն հրավիրված խորհրդակցական ժողովին արդյունքները կներդաշնակվին փոխադարձ խորհրդակցություններով որպեսզի կարելի ըլլա զանոնք ներկայացնել ազգային-եկեղեցական համագումարին, որ գերագույն հեղինակությունն է Հայց. եկեղեցվո մեջ, առ ի քննություն և ի պատշաճ տնօրինումն:

Ի վերջ բանիս, պարտք կզգանք անգամ մը ևս շեշտել կարևորությունը բարեձորոգումներու հատուկ աշխատանքներուն՝ ի խնդիր մեր եկեղեցվո և ժողովուրդի պայծառացման և հոգևոր, ազգային զորացումին: Վստահ ենք որ այս ընդհանրական հարցին առջև կչքանան բոլոր տեսակի ժամանակավոր բնույթ կրող տարակարծությունները և եղբայրական սիրո մթնոլորտի մը մեջ գործակցության ոգին, այնպես ինչպես ան արտահայտվեցաւ այնքան գեղեցիկ և օրինակելի ձևով Երուսաղեմի մեջ 1963-ի հոկտեմբերին: Կապանենք և կհուսանք որ այդ ոգին իր բարերար ազդեցությունը կշարունակե հայ եկեղեցվո և ժողովուրդի կյանքին մեջ ներկայիս և ապագային ի պայծառություն մեր ա. եկեղեցվո և ի շինություն ու բարգավաճում ազգիս հայոց:

Ի բոլոր սրտե կաղոթենք որ Ամենաբարին Աստված պարգևե Ձեզի մըշտատև առողջություն և երջանկալից երկար կյանք որպեսզի Ձեր եկեղեցավեր ճիգերն ու ջանքերը հաջողությամբ պսակվին ի պայծառություն, ի զորացումն և ի փառավորումն Հայց. առաքելական մեր ա. եկեղեցվո:

Մնամ եղբայրական սիրո ջերմ ողջունիլ,

Աղոթակից՝

Խ Ո Ր Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Էջմիածին, 3 ապրիլ 1969 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. Խ Ո Ր Ե Ն Ա - 12

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա Ն Թ Ի Լ Ի Ա Ս

Ծնորհագարդ Եղբայր,

Այսու Մեր գրով կհաստատենք Ձեր 15 մարտ 1968 և 27 մայիս 1968 թվակիր նամակները, ինչպես և Մեր 9 ապրիլ 1968 և 21 նոյեմբեր 1968 թվա-

կիր գրությունները, որոնց առարկան հանդիսացան կարգ մը հարցեր մեր եկեղեցվո ներքին բարեկարգությանը վերաբերյալ: Մեր 9 ապրիլ 1968 թվականի ճշմարտության հարցի հայտներ էինք թե այդ հարցերը Մեր ալ մտահոգությանը կեդրոնը կգտնվին և կնկատենք զանազան անհետաձգելի, և թե մտադրված ենք 1969-ի աշնան հրավիրել Հայաստանյայց Եկեղեցվո եպիսկոպոսներու ժողով ա. Էջմիածնի մեջ: Եվ նույն Մեր ճշմարտության մեջ հույս կհայտնեինք թե «ժողովին իրենց մասնակցությունը կբերեն նաև Ձեր Աթոռի միաբան եպիսկոպոսները»:

Մենք թեև կապասեինք Մեր 21 նոյեմբեր 1968 թվականի կարևոր ճշմարտության հարցի, զոր տակավին չենք ստացած, այսու կրկությանը Ձեզի հաղորդել թե Մեր ճշմարտության վերաբերյալ եպիսկոպոսական ժողովը որոշած ենք գումարել հատաչիկա սեպտեմբերի 25-են հոկտեմբերի 2-ը Մայր Աթոռի մեջ, սրբալույս մյուռոնի օրհնության առթիվ, որ տեղի պիտի ունենա կիրակի 5 հոկտեմբեր 1969-ին:

Արդ, հաճելի է Մեզի եղբայրական հրավեր ուղղել Ձերո Աթոռի, որպեսզի Ձեր գործուն մասնակցությունը բերեք Հայաստանյայց եկեղեցվո եպիսկոպոսներու ժողովին, ի գլուխ Ձեր Աթոռի միաբան եպիսկոպոսներուն:

Մեր իղձն է որ մեր եկեղեցվո առաջ դրված հարցերու ուսումնասիրությունը, քննարկումը և ժողովի եզրակացություններն ու բանաձևումները ըլլան այնպիսի մակարդակի վրա որ՝ թե՛ հաշտ մեր ժողովուրդին և թե՛ հաշտ քույր եկեղեցիներուն, բարձր պահվի Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցվո հոգեվոր ու բարոյական հեղինակությունը: Ցանկալի է Մեզի վստահ ըլլալ թե Ձերո Աթոռի ժողովը այս առթիվ պիտի բերե իր թանկագին նպաստը ի շինություն հայ հավատացյալ ժողովուրդի հոգևոր կյանքին:

Ներկայիս Ձեզի կողարկենք ժողովի օրակարգի նախագիծը, որ տակավին հրապարակելի չէ, զի կարող է որոշ փոփոխություններ կրել:

Կներկայենք նաև պաշտոնական հրավերները ուղղյալ Ձեր Աթոռի բոլոր եպիսկոպոսներուն: Կխորհինք թե պատշաճը կոնօրինեք որպեսզի հնարավոր դառնա բոլորի մասնակցությունը ժողովին:

Նույն հրավերը, նույն օրակարգով, հղած ենք նաև Երուսաղեմի և Կ. Պոլսո հայոց պատրիարքներուն և Մայր Աթոռի միաբան բոլոր եպիսկոպոսներուն, հանձնարարելով որ այժմեւ իսկ հետամուտ ըլլան բազմակողմանիորեն ուսումնասիրելու օրակարգի հարցերը, պատրաստելով իրենց գրավոր եզրակացությունները և առաջադրանքները, զանոնք ներկայացնելու համար ժողովին: Ցանկալի է որ նույն հանձնարարությունը հաճիք կատարել Ձեր Աթոռի սրբազան միաբաններուն, որոնք հրավիրված են մասնակցելու ժողովի աշխատանքներուն:

Հուսով ենք թե սուրբ Հոգվո ներշնչմամբ, միության ոգիով և միասնական աշխատանքով, մեր եկեղեցվո եպիսկոպոսներու ժողովը պիտի հաջողի բարի ու դրական արդյունքներու հասնիլ ի միախառնություն մեր հավատացյալ ժողովուրդին և հուրախություն մեզի:

Սպասելով Ձեր պատասխանին, մնամք եղբայրական սիրով ի Քրիստոս՝

Վ. Ա. Զ. Գ. Ե. Ն. Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Էջմիածին, 4 ապրիլ 1969 թ.

ԳԵՐԱԾՆՈՐՀ

Տ. ՂԵՎՈՆԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԺԵՊԵՃՅԱՆ
ՄԻԱԲԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԱԹՈՌԻ

Ա Ն Թ Ի Լ Ի Ա Ս

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգեն Ա Հայրապետի որոշումով և օրհնությամբ, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնում հրավիրվում է Հայաստանյայց եկեղեցու եպիսկոպոսներու ժողով, քննարկելու համար այժմեությունն ներկայացնող մի շարք հարցեր, հանգելու համապատասխան եզրակացությանց, և ապա ներկայացնելու զանոնք Նորին Սրբության ի հաստատում և ի հրապարակում:

Ներկա գրով հաճույքն ունինք Ձերդ Սրբազնության փոխանցելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սիրալիր հրավերը, որպես Հայաստանյայց եկեղեցու Կիլիկյան Աթոռի միաբանի, որ հաճիք Ձեր ներկայությամբ Ձեր գործոն մասնակցությունը բերելու մեր եկեղեցու եպիսկոպոսական ժողովի աշխատանքներին, որ գումարվելու է հառաջիկա սեպտեմբերի 25-ից հոկտեմբերի 2-ը:

Ներփակ ուղարկում ենք Ձեզ, ժողովի օրակարգը որ տակավին հրապարակելի չէ:

Հաճելի պիտի լինի մեզ ստանալ Ձերդ Սրբազնության պատասխանը մինչև հառաջիկա 5 մայիս, ձեռնարկելու համար Ձեր վիզայի կարգադրությանց:

Ընդունեցեք Վեհափառ Հայրապետի սիրո ողջույնը և բարի մաղթանքները:

Աղոթակից եղբայր՝

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԽՈՐՀՐԴԻ

Բոստոն, 22 մայիս 1969 թ.

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ա. Է Ջ Մ Ի Ա Ծ Ի Ո

Ծնորհագարդ Եղբայր ի Քրիստոս,

Ծնորհակալությամբ ստացանք Ձեր 3 ապրիլ 1969 թվակիր և 439 թվահամար նամակը հարակից թուղթերով, զորս Մեզի փոխանցած էր կաթողիկոսարանիս դրան եպիսկոպոս գերշ. տ. Գարեգին ս. եպիսկ. Սարգիսյան, Անթիլիասեն:

Ինչպես ծանոթ է Ձերո՞ Եղբայրության, ներկայիս կգտնվինք Հյուսիսային Ամերիկա, հովվապետական մեր անդրանիկ այցելությամբ հոգեպես ներշնչելու համար թեմիս հավատացյալ ժողովուրդը և ամրապնդելու համար մեր զավակներուն մեջ հավատքը ի մասին նոր նվաճումներու կարելիության՝ հատկապես կրթական մարզի մեջ, ուժերու և աղբյուրներու գորաշարժով մը, որով հնարավոր կրնա դառնալ մտքի տուններու կառուցումը հավատքի տուններու կողքին:

Հասկնալի Մեր զբաղումներուն հակառակ, առիթ ունեցանք անհրաժեշտ կարևորությամբ և հանգամանորեն նկատի առնելու բովանդակությունը Ձեր նամակին ու բոլոր կետերը նախատեսված օրակարգին: Հետ խորհրդակցության և Աթոռույս Կեդր. վարչության հետ ստորև Ձեր սիրեցյալ Եղբայրության կփոխանցենք Մեր կարծիքներն ու տեսակետները:

ա. Մեր կարծիքով, եպիսկոպոսական ժողով մը իրավասություն պետք չէ զգա, վերջնական եզրակացությամբ հանգելու առաջադրանքով, զբաղվելու եկեղեցական-ծիսական հարցերու քննարկումով: Այս ուղղությամբ, Մեզի համար հատկության կարոտ պարագա կմնա այն կետը, թե 25 սեպտ.—2 հոկտ. ի ս. Էջմիածին գումարելի եպիսկոպոսական ժողովը **խորհրդակցական** բնույթ պիտի ունենա թե ոչ, որպեսզի Մենք ևս ըստ այնմ տնօրինենք պարտն ու պատշաճը:

բ. Մեր մտածումն ու առաջարկը եղած էր և կմնա այն, որ նախքան հարցերու պաշտոնական քննարկումը ազգային-եկեղեցական համագումարի մը կողմն, կազմվի երկու Աթոռներու եկեղեցական և աշխարհական ներկայացուցիչներեն հանձնաժողով մը, որուն պարտականությունը պիտի ըլլա հավաքական քննությանն ենթարկել այժմեությունը ներկայացնող բազմաթիվ եկեղեցական և ծիսական հարցեր, դասավորել զանոնք և եզրակացությունները փոխանցել երկու կաթողիկոսներուն:

գ. Առաջադրված բարեկարգությունները Հայց. եկեղեցվո կանոններուն ու ավանդությանց ճամփով ձևակերպելու համար, անհրաժեշտ է լուծելի բոլոր կետերը ենթարկել ազգային-եկեղեցական համագումարի մը, ինչ որ լրիվ կհամապատասխանե մեր եկեղեցվո ժողովրդավար ոգիին ևս:

դ. Կիլիկյան ս. Աթոռի մասնակցության պարագան, ինչպես ըսինք, կապված է նաև օրակարգի հարցերու վերանայման հստակացման հետ: Բնականորեն անհրաժեշտ էր օրակարգի հարցերուն կապակցաբար նկատի ունենալ նաև Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության տեսակետները: Մենք այս ուղղությամբ հիշատակություններ ըրած էինք արդեն Մեր վերոհիշյալ նամակներուն մեջ, կընդգրկե այնպիսի հարցեր որոնք աղերս չունին Հայց. եկեղեցվո ծիսական-բարեկարգելի խնդիրներուն հետ:

Այսպես օրինակ, ներկայացված օրակարգի թիվ 1—«Հայց. եկեղեցվո ներքին միության ամրապնդման հարց», թիվ 8—«Հայց. եկեղեցին և Էկումենիզմը» և թիվ 9—«Մեր օրերի մարդկությունը հուզող հարցերի և հատկապես աշխարհի խաղաղությունը ամրապնդելու Հայց. եկեղեցվո կեցվածքը և աշխատանքի բաժինը հոգուտ նրանց արդար լուծման Ավետարանի պատվիրանների լույսի տակ» հարցերը առնչություն չունին մնացյալ վեց հարցերուն հետ, որոնք եկեղեցական-ծիսական բնույթ կկրեն:

Մղված Հայց. եկեղեցվո բարենորոգման նախաձեռնություններն ու քաջալերված նաև Ձեր նամակի այն տողերն ուր կըսեք թե «ներփակ կուղարկենք ժողովի օրակարգի նախագիծը, որ տակավին հրատարակելի չէ, զի կարող է որոշ փոփոխություններ կրել» կառաջարկենք վերոհիշյալ երեք կետերը հապավել օրակարգին, ինչ որ բնականորեն ավելի և լայն ժամանակ պիտի տա խորհրդակցության մասնակցողներուն զբաղելու մնացյալ վեց և ըստ էության բարեկարգային կենսական հարցերով:

Կհուսանք, որ հիմնական այս փոփոխությունը կկատարվի օրակարգին վրա, ինչպես նաև նկատի կառնվին Մեր կողմն ա, բ և գ կետերով արծարծված նույնքան կենսական պարագաները և Կիլիկյան Աթոռը կունենա ուրախությունը հատուկ ներկայացուցիչներով մասնակցելու սույն խորհրդակցական ժողովին:

Վստահ ենք նաև, որ Մեր այս նկատողությունները կգտնեն դրական արձագանք Ձերդ Վեհափառության մոտ ու կստեղծվի ցանկալի գործակցությունը կաթողիկոսական երկու Աթոռներուն միջև, եկեղեցական-ծիսական մարզի մեջ, ինչ որ, կհավատանք, մեծապես պիտի նպաստե Հայց. Առաքելական ս. եկեղեցվո ազգային և հոգևոր գորացման:

Սպասելով Ձերդ Վեհափառության պատասխանին, և աղոթելով առ Ամենակալն Աստված որ Ձեզի պարգևե կատարյալ առողջություն, երջանիկ օրեր և բեղուն գործունեություն:

Մնամ եղբայրական սիրո ջերմ ողջունիվ,
Աղոթակից՝

Խ Ո Ր Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Էջմիածին, 19 հուլիս 1969 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. Խ Ո Ր Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա. Ն թ ի լ ի ա ս

Ընորհազարդ Եղբայր,

Սիրով կհաստատենք Ձեր 22 մայիս 1969 թվակիր նամակը, գրված Բոստոն, որ գերաշնորհ տ. Գարեգին եպիսկոպոսի 2 հունիս 1969 թվակիր գրությամբ, Մեր ձեռքը հասավ 16 հունիսին:

Մեր պատասխանը քիչ մը ուշացավ, Մայր Աթոռես շուրջ երեք շաբաթ Մեր բացակայության պատճառով:

Անմիջապես ըսենք, կրկին անգամ, թե Մեր անկեղծ իղձն է որ Ձերդ Սրբությունը ի գլուխ Աթոռիդ եպիսկոպոսներու, իր գործոն մասնակցությունը հաճի բերել Հայաստանյայց եկեղեցվո եպիսկոպոսներու ժողովին, որ պիտի գումարվի Մեր հրավերով, ս. Էջմիածնի մեջ, սեպտեմբեր 25-են հոկտեմբեր 2, Ձեզի ծանոթ օրակարգով:

Անդրադառնալով Ձեր մտահոգություններուն, կիսափագինք Ձեզ լուսաբանել ստորև տրված բացատրություններով:

ա. Եպիսկոպոսական ժողովներ, անցյալի մեջ ալ գումարված են, թե ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռն և թե Ձեր Աթոռն ենք՝ ուսումնասիրելու, քննարկելու և որոշ եզրակացությանց հանգելու համար, վճիռ տալու և այն հրապարակելու իրավասությունը միշտ վերապահված ըլլալով Հայոց Ընդհանրական Հայրապետին, կարևոր հարցերու համար ազգային-եկեղեցական ժողովի գումարմամբ:

Այս ըմբռնումով, եպիսկոպոսական ժողովի մը՝ խորհրդակցական կամ ոչ խորհրդակցական ըլլալու հանգամանք վերագրել, կխորհինք թե տեղին չէ, և ոչ ալ հարմար:

բ. Մեր 9 ապրիլ 1968 նամակին մեջ գրած էինք Ձեզի թե մտադիր ենք 1969-ին եպիսկոպոսական ժողով գումարել, հույս հայտնելով թե պիտի մասնակցին նաև Ձեր, Կիլիկյան Աթոռի բոլոր եպիսկոպոսները: Հետո, ստանալով Ձեր 27 մայիս 1968 թվակիր նամակը, 21 նոյեմբեր 1968-ին՝ Ձեզի ուղղեցինք Մեր շատ կարևոր գիրը, որուն պատասխանեցիք 5 ապրիլ 1969-ին, առանց սակայն անդրադառնալու այն հիմնական հարցերուն զոր ներկայացուցած էինք Ձեզի, հանուն բնականոն հարաբերություններու և եղբայրական գործակցության վերականգնման ու ամրապնդման Մայր Աթոռիս և Ձեր Աթոռի միջև:

գ. Մեր պաշտոնական հրավերները Մենք ուղարկեցինք Ձերո՛ւ Սրբության և Ձեր Աթոռի բոլոր եպիսկոպոսներուն, ամեն մեկին առանձին, տարվույս ապրիլի 3-ին, կցելով օրակարգի նախագիծը և հիշեցնելով թե այն հրապարակելի չէ տակավին և կրնա փոփոխությանց ենթարկվի: Դուք, ոչ առաջ, և ոչ ալ այդ առթիվ, Ձեր խոսքը կամ կարծիքը չհայտնեցիք եպիսկոպոսական ժողովի գումարման և անոր օրակարգի մասին, հակառակ որ Աթոռիդ դրան եպիսկոպոս՝ գեր. տ. Գարեգին սրբազան, նամակով հավաստիացուցած էր Մեզ, թե Մեր հրավերները անմիջապես օդային փոստով ուղարկված են Ձեզի Ամերիկա, ի տնօրինություն:

Վերջապես, հունիսի 16-ին ստացանք Ձեր պատասխանը որ Մեզի հուսալարությունն պատճառեց, որովհետև, ոչ մեկ արտահայտությունն գտանք Ձեր և Ձեր եպիսկոպոսներու մասնակցության մասին Հայաստանյայց եկեղեցվո՛ւ եպիսկոպոսական ժողովին:

Նաև անհասկանալի եղավ Մեզի, թե ինչո՞ւ կիսափագիք նախատեսված օրակարգեն հանել երեք հարցերը զոր կնշեք: Ծշմարիտ կըսենք Ձեզի, թե պատրաստ էինք և այժմ ալ պատրաստ ենք ի նկատի առնել Ձեր առաջարկությունները, ի հարկին վերանայելով եպիսկոպոսական ժողովին օրակարգը, սակայն կարդալով Ձեր նամակը այնտեղ չգտանք որևէ բացատրություն և հիմնավորում թե ինչո՞ւ դուրս հանվին հիշյալ երեք հարցերը:

դ. Մեր եկեղեցվո՛ւ «ներքին միության ամրապնդման» հարցը մեր եկեղեցական և ազգային կյանքի ամենացալիս, հետևաբար ամենաանհետաձգելի հարցն է: Ի սեր Աստուծո, չեք խորհիր, թե այլևս կարելի չէ այսպես շարունակել: Ոչ մեր եկեղեցվո՛ւ նվիրապետության բազմադարյան կարգն ու կանոնը, ոչ մեր ժողովուրդի գերագույն շահերը և ոչ ալ մեր խիղճը, չեն հաշտվիր այս կացության հետ, որի մասին հանգամանորեն Ձեզի գրած ենք Մեր 21 նոյեմ-

քեր 1968 թվակիր նամակով: Չե՞ք տեսներ, թե մեր ամբողջ ժողովուրդը անխտիր, կապասե բոլորես, հատկապես մեր երկուքես, որ վերահաստատենք մեր միությունը և խաղաղություն տանք սփյուռքի պանդոխտ մեր զավակներուն:

Եպիսկոպոսական ժողովը լավագույն առիթն է որ Մենք հոգևորականներս գոնե, եղբայրորեն քով-քովի գանք և խաղաղ սրտով, փոխադարձ հասկացողությամբ ճամփա մը բանանք ամրապնդելու մեր եկեղեցվո նվիրապետության ներքին միությունը ու համերաշխ գործակցությունը: Վերականգնենք, ամրացնենք, պտղատատ դարձնենք Երուսաղեմի մեր ողջագործումի ոգին:

Ե. Երկրորդ հարցը որ կփափագիք դուրս թողուլ մեր օրակարգեն «Էկումենիկ» շարժման հետ կապված հարցերն են և ճշտումը անոնց նկատմամբ մեր եկեղեցվո կեցվածքին և վերաբերմունքին: Էկումենիկ շարժման հետ կապված հարցերը բազմաթիվ են և այլազան և կան, ինչպես օրինակ եկեղեցիներու միության հարցը, որ կենսական ճշանակություն ունին մեր եկեղեցիին և ազգին ապագային համար:

Հետևաբար ինչո՞ւ միասնաբար չմտածենք և չփորձենք բոլորիս համար ընդունելի տեսակետներ մշակել, մանավանդ որ մեր եկեղեցին, և Ջեր Աթոռն ալ, անդամ ենք Եկ. համ. խորհուրդին, և գործոն կերպով կմասնակցինք, անոր գործունեության, այսինքն Էկումենիկ շարժման:

գ. Խնդրո առարկա երրորդ հարցն է՝ «Մեր եկեղեցվո վերաբերմունքը՝ մարդկությունը հուզող, և հատկապես աշխարհի խաղաղությունը ամրապնդելու, հարցերու նկատմամբ»:

Այս հարցը նույնպես այժմեական է և բոլոր եկեղեցիներու և եկեղեցական համագումարներու մտահոգություններուն առարկան է դարձած: Անցյալ տարվան Ուփսալայի համագումարը ինչպես գիտեք, մեծավ մասամբ իր օրակարգի վրա ունեցավ նման հարցեր: Նույն մտահոգությունները արտացոլվեցան Վատիկան Բ ժողովին մեջ և առավել շեշտված կերպով՝ Հովհաննես ԻԳ. և Պողոս Զ Պապերու կարևորագույն կոնդակներում մեջ, ինչպես էին «*Mater et magister*», «*Pacem in terris*» և «*Populorum progressio*» կոնդակները:

Այս մտահոգությանց կեդրոնը անշուշտ, աշխարհի խաղաղության պահպանման և ժողովուրդներու արդար ու եղբայրական հարաբերություններու ամրապնդման մեծ հարցերն են: Արդյոք մեր ալ խղճի պարտքը չէ՞, հանդիսավոր առիթներով ցույց տալ մեր ժողովուրդին և աշխարհին, թե Հայաստանյայց եկեղեցվո բարձրաստիճան ներկայացուցիչներն ալ՝ մտածում մը, իղձ մը, ըսելիք խոսք մը ունին, թելադրված իրենց կրոնական գիտակցութենեն և իրենց ազգի ու հայրենիքի անվտանգության հրամայականներեն:

Կա՞ արդյոք աշխարհի վրա ազգություն մը, որ Մեզի չափ տուժած ըլլա պատերազմներու ատեն: Կա՞ արդյոք աշխարհի վրա հայրենիք մը, որ մեր մայր երկրի չափ կենսականորեն շահագրգռված ըլլա աշխարհի խաղաղության պահպանմամբ: Մեր բոլոր հույսերը մենք կրնանք կապել միմիայն խաղաղության դատին հաղթանակին հետ: Հայոց վերածնած հայրենիքի և ժողովուրդի համար մահացու մեղք է, հույսեր կապել հնարավոր պատերազմներու հետ:

Ամեն բանն վեր և ամեն բանն առաջ, պահպանումը և ամրապնդումը աշխարհի ժողովուրդներու խաղաղ գործակցության, ահա այն իղձն ու աղոթքը որ մերը պետք է ըլլա բոլորեն առաջ, այժմ և միշտ:

Մեր այս խոհերը Ձեր նկատառման հանձնելով, կխորհիմք թե բավարարչափով մը բացատրեցինք Մեր միտքը, և իմաստն ու անհրաժեշտությունը, որ վերոհիշյալ հարցերը մնան մեր եպիսկոպոսական ժողովի օրակարգի վրա:

Հետևաբար վերստին Մեր ցանկությունը կհայտնենք, Ձերդ Սրբությունը ունենալ Մեր եկեղեցվո եպիսկոպոսական ժողովին մեջ, ի գլուխ Աթոռիդ բոլոր եպիսկոպոսներուն, որոնց անձնապես հղած ենք Մեր հրավերները Ձեր միջոցով:

Սպասելով բարի լուրեր Ձեր ափերեն, մնամք սրտանց Ձեզի ցանկացող քաջատղջություն և շինարար գործնեություն:

Ձերդ Սրբության՝ ողջուն Մայր Աթոռ սուրբ Էջմիածնեն և վերածնած Մայր Հայաստանեն:

Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս՝

Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Անթիլիաս, 26 օգոստոս 1969 թ.

ՆՈՐԻՆ Ա. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԵՀԱՓԱՌՈՒ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ա. Է Զ Մ Ի Ա Ծ Ի Ն

Սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս,

Հյուսիսային Ամերիկայի և Կանադայի Մեր հովվապետական այցելութենեն վերադարձին, շնորհակալությամբ ստացանք Ձեր 19 հուլիս 1969 թվակիր և 761 թվահամար նամակը ի պատասխանի Մեր 22 մայիս 1969 թվակիր նամակին:

Խորապես շնորհակալ ենք որ վերստին կհայտնեք Ձեր իղձը Մեր և Մեր Աթոռի միաբան եպիսկոպոսներու մասնակցության համար Ձեր կողմն հրավիրված «Հայաստանյայց եկեղեցվո եպիսկոպոսներու ժողովին», որ պիտի գումարվի ա. Էջմիածնի մեջ սեպտեմբեր 25-են հոկտեմբեր 2, նախապես Ձեր կողմն Մեզի հղված օրակարգով:

Մենք ևս, մղված Հայց. ստաքելական ա. եկեղեցվո բարեկարգության նախանձախնդրութենեն, ինչպես Մեր նախորդ նամակներով, նաև այս նամակով կուզեինք Մեր տեսակետները անգամ մը ևս հստակորեն պարզել հուսալով որ կստեղծվին այն նպատակովոր պայմաններն ու մթնոլորտը, որով կարելի կդառնա Մեր ա. Աթոռին մասնակցությունը եպիսկոպոսներու խորհրդակցական ժողովին:

1. Ծիշտ է, Վեհափառ Եղբայր, որ եպիսկոպոսական ժողովներ, հանդիպումներ, հավաքություններ հաճախ տեղի ունեցած են անցյալին մեջ թե Մայր Աթոռ ա. Էջմիածնի մեջ և թե Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսարանիս մեջ:

Բայց ոչ մեկ ատեն Մեր ս. Աթոռի եպիսկոպոսական ժողովները Հայց. եկեղեցվո թարեկարգչական հարցերու շուրջ որոշումներ առած են. անոնք զբաղած են ալլազան հարցերով, որոնք կապ ունեցած են կաթողիկոսարանիս հոգևոր, կրթական և ազգային գործունեության հետ և ըրած են որոշ կարգադրություններ ընթացիկ հարցերու շուրջ, միշտ խորհրդակցական բնույթ կրելով: Մեր ծանոթության սահմանին մեջ, կրնանք ըսել որ նույնն է եղած նաև Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի մեջ:

Ուստի, ըստ Մեր համոզումին, ս. Էջմիածնի մեջ ծրագրված հաուսջիկա ժողովի նպատակը ըլլալու է ուսումնասիրել հարցերը և կարելի լավագույն լուծումներու մասին ընել որոշ թելադրություններ, շատ հավանաբար որոշ հարցերու շուրջ ծրագրելով նաև հաուսջիկային կատարելիք նոր ուսումնասիրություններ: Այս եզրակացությունները ապա պետք է որ քննարկվին եկեղեցվո վերին իշխանությանց կողմէ, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի և Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության մեջ և ապա վերջնական բանաձևումով հղվին ազգային-եկեղեցական ընդհանուր համագումարին առ ի պատշաճ տնօրինություն:

Մենք այսպես կհասկնանք բնույթն ու դերը ս. Էջմիածնի մեջ գումարվելիք եպիսկոպոսական ժողովին: Այսպես է եղած ավանդությունը Հայց. ս. եկեղեցվո դարերու ընթացքին. ավանդություն՝ որուն մեջ Հայց. եկեղեցին իր գերագույն հեղինակությունը կտեսնէ իր լրությանը մեջ, ներկայացուցչական ձևով արտահայտված և մասնակցությամբ հոգևորականներու և եկեղեցվո աշխարհական անդամներու, ինչ որ է պարագան ազգային-եկեղեցական ընդհանուր համագումարին: Պետք է անխախտ պահել այս սկզբունքը և ոգին Հայց. առաք. ս. եկեղեցվո:

2. Ժողովի մը մասնակցության հարցը բնականորեն կապված է այդ ժողովի օրակարգի հետ: Մեր 22 մայիս 1969 թվակիր նամակին մեջ, կհիշեք Վեհափառ Նղբայր, որ դիտել տված էինք որ Ձեր առաջադրած օրակարգի ինը կետերեն երեքը առնչություն չունեին մնացյալ վեց կետերուն հետ, որոնք ծիսական-եկեղեցական-հոգևոր բնույթ կկրեին, միշտ եկեղեցվո բարեկրթման սկզբունքներ դիտված:

Ստորև կուտանք Ձերդ Վեհափառության հավելյալ բացատրություններ.

ա. Հայ եկեղեցվո ներքին միության ամրապնդման հարցը ըստ Մեզի շատ անորոշ կերպով դրված հարց մըն է օրակարգի վրա իր բանաձևված հակիրճ պատկերին մեջ: Նախ, կուգեինք հայտնել Ձերդ Վեհափառության որ Մեզի համար նման հարց ըստ էության գոյություն չունի, որովհետև Հայց. եկեղեցին միշտ մի եղած է, մի է այսօր և մի պիտի մնա հավիտյան: Մեր անխախտ հավատքն ու համոզումը այն է որ անոր ներքին միությունը չէ խախտած երբեք որպեսզի կարոտի ամրապնդումի:

Բայց այնպես ինչպես Ձերդ Վեհափառությունը կմեկնե օրակարգի այդ հարցը Ձեր 19 հուլիս թվակիր նամակի Դ կետով, հատկապես ակնարկելով Ձեր 21 նոյեմբեր 1968 թվակիր նամակին, անոր տակ դրված կըլլան ներկայիս Հայց. եկեղեցվո երկու կաթողիկոսական Աթոռներու միջև գոյություն ունեցող ինչ-ինչ տարակարծություններ և կարգ մը դժվարություններ վարչական բնույթ կրող հարցերու շուրջ: Բնականորեն այդ դժվարությունները պետք է որ հարթվին: Նման դժվարություններ անցյալի մեջ ալ հաուսջ եկած են երբեմն-երբեմն և միշտ լուծված են փոխադարձ խորհրդակցություններով և հասկացողությամբ: Ներկայիս գոյություն ունեցող տարակարծություններն ալ

պետք է որ փարատին. այդ կպահանջեմ մեր ժողովուրդին և եկեղեցվո շահը: Մեր պոռոը պատրաստ է զանոնք հարթելու համար խորհրդակցություններ ունենալու Մայր Աթոռ ու Էջմիածնի հետ: Լավագույն միջոցը պիտի ըլլար որ ու Էջմիածնի և Կիլիկիո կաթողիկոսությանց կողմն անկախացուցիչներ նշանակվեին որոնք հանդարտ մթնոլորտի տակ, Եվրոպայի խաղաղ կեդրոնի մը մեջ, հարմար ժամանակի մը ընթացքին, եղբայրական ոգիով և մոլված համագային եկեղեցական շահերեն, սրտբացորեն քննարկեին խնդրո առարկա հարցերը և հանգեին փոխադարձաբար ընդունելի եզրակացությանց: Ինչ երջանիկ պահ պիտի ըլլար Մեզի համար այդ պարագային, այցելել Ձեզ, անգամ մը ևս ողջագործվիլ Ձեզ հետ ու Էջմիածնի դարավոր կամարներուն տակ և մեր հայրենի սուրբ հողին վրա առավել ևս խորացնել ու գեղեցկացնել մեր եղբայրությունը, կաթողիկոսական Աթոռներու միջև: Որքան պիտի հրճվեր մեր ժողովուրդը վայելելով նման գեղեցկագույն ու պատմական պահ մը իր կյանքին մեջ:

Ահավասիկ այդ հարցերու լուծման համար ամենեն դրական, խոհեմ և ապահով ճամփան: Անոնց ներառումը եպիսկոպոսական ժողովի օրակարգի մեջ, իրատես քայլ մը չէ: Նախ, ոչ մեկ խորհրդակցություն տեղի ունեցած է անոնց մասին. հետո, եպիսկոպոսներու հավաքույթի մը մեջ քննարկվելիք հարցեր չեն անոնք երբ մանավանդ այդ հավաքույթը նպատակ ունի քննարկել այնքան կարևոր այլ հարցեր՝ զուտ ծիսական-եկեղեցական-հոգևոր-քարեկարգչական բնույթ կրող:

Ահավասիկ թե ի՞նչ մտածումներով և ի՞նչ նախաձեռնություններով առաջնորդված՝ Մենք առաջարկեցինք, և այս նամակով անգամ մը ևս կատաճարկենք, որ այդ առաջին հարցը «Հայ եկեղեցու ներքին միության և ամրապնդման հարց» չորսվի օրակարգի վրա: Թե ըստ Էության ամհարիր, և թե գործնական տեսակետե անօգտակար քայլ մը կրնա ըլլալ ժողովի քարեկարգչական գործին համար:

բ. Բնականորեն քրիստոնեական եկեղեցիներու մերձեցման և գործակցության շարժումը, «Էկումենիզմ» բառին տակ հասկցված, կարևոր երևույթներ են մեկն է արդի քրիստոնեական աշխարհին: Մեր եկեղեցին իր երկու կաթողիկոսական Աթոռներով լիովին կմասնակցի այդ շարժումին, անդամ ըլլալով Եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդին: Այդ շարժումի նկատմամբ այնքան պարզ է մեր եկեղեցվո տեսակետը որ զայն օրակարգի նյութ դարձնելը, դարձյալ քարեկարգչական բնույթ կրող այս ժողովին, կնկատենք ոչ անհրաժեշտ: Մեր տեսակետը այդ մասին շատ մեկին է—անխախտ պահել մեր եկեղեցվո առանձնահատուկ ոգին, նկարագիրը և հիմնականույցը, երբեք չշեղիլ Հայց. եկեղեցվո դարերով նվիրագործված դավանաբանական ողողափառությունեն, անաղարտ պահել մեր եկեղեցվո ազգային դիմագիծը ու շունչը, միանգամայն հաղորդ ըլլալով արդի եկեղեցական շարժումներուն հետ և օգուտ քաղելով փորձառություններու այն հանդիպումեն, որ Էկումենիկ շարժումն է ըստ Էության: Մի՞թե կարելի է այլ կերպ մտածել այս մարզին մեջ:

Ուստի, անհրաժեշտ չենք նկատեր այդ հարցին ներառումը եպիսկոպոսական այս ժողովի օրակարգին մեջ:

գ. Խաղաղության և արդարության հարցը անշուշտ քրիստոնեական եկեղեցվո ինչպես և մեր եկեղեցվո համար կենսական հարց է ըստ Էության: Բայց դարձյալ ընդհանուր հարց է այդ: Իսկ այնպես ինչպես բանաձևված է օրակարգի վրա և մեկնաբանված է Ձեր 19 հուլիս 1969 թվակիր համակին մեջ, այդ ընդհանուր հարցը դրված է այնպիսի ըմբռնումով մը որ մասնակի հաս-

կացողություն է և կրնա դուր բանալ անհարկի վիճաբանությանց: Նկատի պետք է ունենալ նաև այն կարևոր պարագան որ եպիսկոպոսներու այս ժողովը զուտ բարեկարգչական նպատակ ունի և արդար չէ որ զբաղի այլ հարցերով, որոնք առանձնապես կրնան արժեք և այծմեականություն ունենալ, բայց տեղ չգտնել ծրագրված եպիսկոպոսական ժողովի օրակարգի վրա, որովհետև արդեն իսկ ծանրաբեռնված է այդ օրակարգը և պետք է ջանալ խտացնել զայն փոխանակ տարածելու:

Ի վերջո, աշխարհի խաղաղության համար ցանկություն կարելի է հայտնել ունէ ատեն, ինչպես հաճախ Ձերդ Վեհափառությունը և Մենք անձամբ կընենք տոնական օրերուն և այլ առիթներով: Իսկ եթե օրինակ պիտի ունենանք Ուփսալայի համագումարին աշխատանքները այս ուղղությամբ կամ Հովհաննես ԻԳ և Պողոս Ջ սրբազան Պապերու հռչակավոր կոնդակները այս մարզեն ներս, զորս առանձնապես կհիշատակեք Ձեր նամակին մեջ, օրերով պետք է նստիլ և ուսումնասիրել աշխարհի այնքան բարդ հարցերը, որոնք ունին քաղաքական, ընկերային, տնտեսական և այլ հարակից այնքան բազմերանգ երեսներ և հանգամանքներ:

Ինչպես կտեսնենք, սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս, Մեր միակ մտահոգությունն է և խորագույն բաղձանքը որ եպիսկոպոսներու խորհրդակցական այս ժողովը ունենա զուտ բարեկարգչական բնույթ, սահմանափակե դաշտը իր աշխատանքներուն որպեսզի կարելի ըլլա խորապես և հանգամանորեն քննարկել առաջադրված հարցերը: Փորձառաբար գիտենք որ ինչքան քիչ ըլլան հարցերը և լայն ըլլա ժամանակը անոնցմով զբաղելու, այնքան արդյունավոր կըլլան խորհրդակցությունները: Բնականորեն Ձերդ Վեհափառությունն ալ կանդորադառնա թե մնացյալ վեց հարցերը որքան էական և այլազան կողմերով խնդրված հարցեր են—հայ ծիսարանի կրճատումը, պահոց օրերու, պատկի արգիլյալ օրերու վերաբնության խնդիրները, կուսակրոնության այնքան վիճաբանված և խճճված հարցը, հայ նահատակաց սրբացման պարագան, Զատիկի թվականի փոփոխության խնդիրը, նգովքներու վերացման հարցը, Աստվածաշունչի աշխարհաբար թարգմանության ծրագրումի պարագան և այլն: Ահավասիկ այնքան ընդարձակ դաշտ մը զոր նվաճել մեկ շաբթվան խորհրդակցություններով Մեզի համար կթվի գրեթե անկարելի:

Քաջատեղյակ եք անշուշտ որ մման հարցերով զբաղելու համար քանի ամիսներ հատկացվեցան, քանի տարիներով և ինչ տքնաջան նախապատրաստություններ տեղի ունեցան գիտնական անձերու կողմե, Վատիկանի պարագային: Ուրիշ եկեղեցիներ և միջեկեղեցական կազմակերպություններ որքան ջանք և որքան աշխատանք կտանին ամբողջական ու խոր մոտեցումով քննարկելու մման հարցեր և որոշ եզրակացությանց հանգելու անոնց մասին: Այս բոլորին վրա երբ ավելցնենք նաև մեր եկեղեցվո ապա-պարագային զուտ հոգևոր, ծիսական, աստվածաբանական, կրոնագիտական ազդակներու շարքին նաև ազգային մտահոգությունները, հատկապես ազգապահպանումի համահայկական և հրամայական պարտավորության տեսակետեն, այն ատեն շատ ավելի ըմբռնելի կդառնա թե այս հարցերը կկարոտին ամենախոր և բազմակողմանի ուսումնասիրության:

Բնականորեն շատ հարցեր կան մեր եկեղեցվո ներկայի առաքելության համար: Բայց այդ բոլոր հարցերը եպիսկոպոսներու խորհրդակցական մեկ հավաքությոի մեջ լուծելի հարցեր չեն: Որպես օրինակ միայն կուզեմք նշել այստեղ այն պարագան թե մեր եկեղեցվո առաքելության հիմնական գիծերն են, կրոնական-հոգևոր էական ծառայության կողքին, հայապահպանումի

իր բերելիք նպատակն է, մասնավաճող ափսոսանքի ցիրուցանված և ամեն օր ձուլումի վտանգին ենթակա մեր սիրելի ժողովուրդին համար: Արդյո՞ք օգտակար պիտի չըլլար Հայց. եկեղեցվո խախտուպոսներու ժողովին մեջ քննարկել այն հարցերը որոնք կապված են եկեղեցվո այս կենսական դերին հետ: Ի՞նչ պետք է ընել որպեսզի մեր եկեղեցին ամենուրեք, մասնավաճող ուժացումի ամենն ավելի արագ և դյուրին ենթակա ափսոսքյան շրջաններում մեջ, տարածե հայ լեզուն, մեր տոհմիկ դպրությունը և ազգային մշակույթը: Վերջին չորս ամիսներու Մեր հովվապետական այցելության առթիվ Հյուսիսային Ամերիկայի և Կանադայի մեջ, Մենք հուզումնալից սիրտով և արտասովոր աշխատելով դիտեցինք ու տեսանք մեր պաշտելի ժողովուրդին ծարավը մնայապատեղծ հայ գիրին, ոսկեղենիկ մեր լեզվին և հազարազան մեր մշակութունին: Ո՞ր մեկ ատեն մեր պատմության մեջ հայ ժողովուրդը այսքան խոր կարիքն է զգացեր հայ եկեղեցվո ծառայության՝ հայ տոհմիկ կրթության և մշակույթի տարածման մարզերեն ներս: Երբ Հայց. եկեղեցվո իշխաններ ի մի հավաքվին, կրնա՞ն անտեսել այսքան կենսական և հայ ժողովուրդի գոյության հետ սերտորեն կապված հարց մը: Միթե՞ հայկական դպրոցներ բանալու և հայ լեզուն, գրականությունը, պատմությունը և առհասարակ մշակույթը տարածելու հարցը նվազ կարևոր հարց է հայ եկեղեցվո համար քան «Մեր օրերի մարդկությունը հուզող հարցերի և հատկապես աշխարհի խաղաղությունը ամրապնդելու հայ եկեղեցվո կեցվածքը և աշխատանքի բաժինը հագուստ նրանց արդար լուծման Ավետարանի պատվիրանների լույսի տակ» բանաձևումով դրված հարցը:

Հայց հասկնալի է որ եկեղեցվո ծիսական բարեկարգչական հարցերով զբաղելու համար հրավիրված խախտուպոսներու ժողով մը իր օրակարգին վրա չունենա «Հայ եկեղեցվո նպատող հայապահպանման գործին» կամ «Եպրոցաշինության շարժումը և հայ եկեղեցին» խորագիրներու տակ տարագելի հարցեր, որքան էլ որ էական ըլլան անոնք:

Ուստի, սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս, Մենք ի սեր մեր եկեղեցվո բարեկարգության և ի սեր առ այդ գումարելի ժողովի աշխատանքներու բարվոք և ատող պատկումին, պիտի խնդրենք որ հառաջիկա սեպտեմբեր 25-են հոկտեմբեր 2 ս. Էջմիածնա մեջ գումարելի խախտուպոսական ժողովը ունենա գուտ խորհրդակցական հանգամանք և իր խոսակցությանց և խորհրդակցության որպես նյութ կամ բովանդակություն նկատի առնե այն վեց հարցերը, զորս վերև թվեցինք առնելով Ձեր առաջադրած օրակարգի ինը կետերեն: Այն ատեն այս ժողովը կունենա հստակ դիմագծություն, որոշ ուղղություն և կրնա դառնալ տոկուն և բարերար սկիզբ մը բարեկարգչական շարժումին՝ Հայց. եկեղեցվո ծոցին մեջ: Այն ատեն մեր Աթոռն ալ իր ներկայացուցիչ եպիսկոպոսներով պիտի մասնակցի անոր: Այս ձևով նաև իսկական գործակցության գեղեցիկ քալ մը առնված կըլլա կաթողիկոսական երկու Աթոռներու միջև, ինչ որ նոր և առավել ևս հուսալից հորիզոններ կրնա բանալ հայ եկեղեցվո ապագային համար:

Ահա այս հույսով և վստահությամբ կկնքենք Մեր խորհրդածությունները և կհավատանք Առաքյալին բառերով թե «յոյս ոչ երբեք ամաշեցուցանէ»: Այս տեսակետեն Մենք զՄեզ հուսադրված կզգանք նաև այն պատճառով որ Դուք Ձեր 19 հուլիս 1969 թվակիր նամակին մեջ տրամադրություն կհայտնեք ի հարկին փոփոխության ենթարկելու խախտուպոսական ժողովի օրակարգը: Վստահ ենք որ վերև արտահայտված տեսակետներն ու խորհրդածությունները լիովին կհիմնավորեն Մեր առաջարկած փոփոխությունները, ինչ որ մե-

ծապես օգտակար կհանդիսանա նաև ժողովի արդյունավորումին համար և կարելիություն կստեղծե մեր Աթոռի մասնակցության համար:

Առաջնորդված նույն սիրո, լուսի և նախաձեռնողության ոգիեն՝ փափագեցանք այս նամակը ուղարկել Ձերդ սիրեցյալ Եղբայության՝ մեր Աթոռի դրան եպիսկոպոս և Ազգային կեդրոնական վարչության կրոնական ժողովի ատենադպիր՝ գերշ. տ. Գարեգին ս. եպիսկոպոսի և Ազգային կեդրոնական վարչության անդամներեն և ս. Աթոռիս նվիրյալ զավակներեն տիար Ոսկեբերան Արզումանյանի միջոցով, թելադրելով իրենց որ անձամբ փոխանցեն Ձերդ Վեհափառության Մեր այս գիրը, և ի հարկին, տան հավելյալ բացատրություններ Մեր մտածումներու և տեսակետներու մասին այս առնչությամբ: Վստահ ենք որ Մեր պատվիրակները հայրական սիրով կընդունվին Ձերդ Վեհափառության կողմե և կվերադառնան Ձեր դրական պատասխանով: Այն ատեն Մենք հեռագրով կհայտնենք Ձեզի անունները այն եպիսկոպոսներուն, որոնք պիտի ըլլան ներկայացուցիչները Կիլիկիո մեր ս. Աթոռին՝ եպիսկոպոսներու ժողովին համար:

Այս առթիվ, անգամ մը ևս ի խորոց սրտի կաղոթենք առ Բարձրյալն Աստված որ Ձեր սիրելի Եղբայության պարզևե կատարյալ առողջություն և հոգեկան ամսպառ կորով որպեսզի կարենաք առավելագույն արդյունավորությամբ պսակել Ձեր հովվապետական առաքելությունը ի պայծառություն Հայց. ս. եկեղեցվո և ի բարգավաճումն մեր պատվական հայ ժողովուրդին:

Մնամ եղբայրական սիրո ողջումիվ,

Աղոթակից՝

Խ Ո Ր Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Էջմիածին, 31 օգոստոս 1969 թ.

Ն. Ա. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. Խ Ո Ր Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա ն թ ի լ ի ա ս

Ենորհազարդ Եղբայր Մեր,

Հայրական սիրով ընդունեցինք Ձերդ Սրբության պատվիրակները՝ գեր. տ. Գարեգին եպիսկոպոս և տիար Ոսկեբերան Արզումանյան, որոնք Մեզի բերին Ձեր եղբայրական ողջույնը բարի մաղթանքներով հանդերձ և հանձնեցին Մեզի Ձեր 26 օգոստոս 1969 թվակիր կարևոր նամակը:

Կարդալով Ձեր գիրը համակվեցանք գոտեպնդիչ զգացումներով, զի հաստատեցինք թե Մեր մտահոգությունները Դուք ևս կբաժնեք և այժմ պատրաստ եք Ձեր կարելիս ի գործ դնելու որպեսզի կարճ ժամանակի ընթացքին, վերջ գտնեն բոլոր թյուր հասկացողությունները և անբնական կացությունները սփյուռքի մեր եկեղեցական կյանքեն ներս և վերահաստատվի օրինականությունը, խաղաղությունը և դարավոր եղբայրական գործակցությունը մեր նվիրապետական Աթոռներու միջև, հայ եկեղեցվո միության և հայ ժողովուրդի միասնության նվիրական ոգիով:

Կողջունենք Ձեր առաջադրանքը որ եպիսկոպոսական ժողովին հետո Մայր Աթոռն և Ձեր Աթոռեն երկու պատվիրակություններ քննարկեն մեր Աթոռներու միջև առկա և անլուծ մնացած ցավոտ հարցերը, որ Մեր պաշտօնանքը նշած է երկար տարիներն ի վեր, թե Երուսաղեմի Մեր ողջագործումն առաջ և թե հետո: Արդ, Մենք վստահ ենք թե այս առաջադրանքով, եպիսկոպոսական ժողովի օրակարգին վրա դրված հարցը՝ «Հայ եկեղեցվո միության ամրապնդումը» այլևս վիճելի չի դառնար և ոչ իսկ քննարկման կարոտ: Եպիսկոպոսական ժողովը պարզապես գոհունակությամբ կարձանագրե՞ս այդ առաջադրանքը, իբրև եզրափակում օրակարգի հիշյալ հարցի:

Մենք նույնպես հույժ ողջունելի կգտնենք Ձեր խոհերը և մտահոգությունները արտասահմանի հայապահպանման հարցի առնչությամբ: Տարբեր չեն նաև Մեր մտածումները և ծրագիրները ապագայի նկատմամբ: Սիյուրքի մեջ, մեր պանդոխտ զավակներուն հայկական հոգիին և գիտակցության պահպանումը, մեր առաջ դրված սեպուհ խնդիրն է, որու մասին Մենք ալ շատ հաճախ արտահայտված ենք կենդանի խոսքով և գրով, թե Մեր արտասահման ուղևորությանց ընթացքին և թե Ձեզի հետ ունեցած Մեր թղթակցությանց մեջ: Եվ այս նվիրական գործը առավել ամուր հիմքերու վրա դնելու, և բոլոր կենդանի ուժերը համատեղ օգտագործելու մտադրությամբ է՝ որ Մենք կենսունակորեն անհրաժեշտ և անհետաձգելի կնկատենք մեր եկեղեցականներին միության և մեր նվիրապետական Աթոռներու միջև համերաշխ գործակցության վերահաստատումը: Ձերդ Սրբության ուղղած Մեր մամակներու մեջ քանիցս ընդգծած ենք Մեր ապրումները և իղձերը, այս ոգիով:

Գոհ ենք հետևաբար որ այս նույն ոգիով պատրաստ եք ուղարկելու Աթոռիդ պատվիրակությունը, բաղկացած սրբազան եպիսկոպոսներե, որոնք պիտի մասնակցեն եպիսկոպոսական ժողովին որ պիտի գումարվի, ս. Էջմիածնի մեջ, հառաջիկա սեպտեմբեր 25-են հոկտեմբեր 2:

Այս առիթով անհրաժեշտ կնկատենք ընդգծելու և հավաստիացնելու Ձեզ, թե եպիսկոպոսական ժողովի պարտականությունը պիտի ըլլա օրակարգի հարցերը բազմակողմանիորեն քննարկել, ուսումնասիրել և եզրակացությանց հանգիլ և զանոնք հանձնել հայրապետական նկատառման ի կանոնական տնօրինում: Եվ եթե, տվյալ հարցերու վերաբերյալ եպիսկոպոսական ժողովի եզրակացությունները և բանաձևումները բավարար չափով հիմնավորված և ընդունելի նկատվին, պիտի մտածենք զանոնք գործադրության դնելու մասին, ի հարկին մոտ ապագային հրավիրելով ազգային-եկեղեցական ժողով, ինչպես Դուք ևս կնախատեսեք: Ժողովի եզրակացությունները և բանաձևումները բնական է պիտի ներկայացվին Ձերդ Սրբության, ժողովին մասնակից Աթոռիդ եպիսկոպոսներուն կողմե:

Իսկ ինչ կվերաբերի Ձեր մտահոգություններուն, օրակարգի Ձեր հիշած երեք հարցերու առնչությամբ, կկամենանք Ձեզ վստահեցնել թե որևէ անպատեհ կացություն չի կրնար ստեղծվիլ Ձեր Աթոռին համար: Անհրաժեշտ հավաստիացումները և լուսաբանությունները գոր տվինք Ձեր ներկայացուցիչներուն, կխորհինք թե լիովին պիտի բավարարեն Ձեզ:

Ուրեմն հղելով Ձեզի Մեր սիրո ողջույնը, կպատենք որ Ձեր ներկայացուցիչները Աթոռիդ եպիսկոպոսական դասն, ներկա գտնվին հառաջիկա եպիսկոպոսական ժողովին և գործոն կերպով մասնակցին բոլոր աշխատանքներուն իբրև լիիրավ անդամները ժողովին և հարազատ որդիները երանելի Հորը մեր՝ ս. Գրիգոր Լուսավորչին և ս. Էջմիածնին:

Մենք առավել գոհ պիտի ըլլանք, եթե Ձեր սրբազան եպիսկոպոսները,

հասունի ժողովո հանդես գաւ նախօրոք պատրաստված զեկուցումներով, օրակարգի այն հարցերուն վերաբերյալ, զոր Դուք հարմար պիտի դատեք:

Եվ բնականաբար, սիրով կհրավիրենք՝ Ձեզ ներկայացնող եպիսկոպոսները որ մասնակցեն մյուտոնօրհնության սրբազան արարողություններուն և հանդիսություններուն, որոնք պիտի տնեն հոկտեմբեր 5—12 ներառյալ: Կներփակենք հանդիսությանց ծրագրի նախագիծը:

Վերջացնելէ առաջ հրավերի Մեր այս գիրը, կփափագինք Ձեզի հաշտնել Մեր ցանկությունը, որ հաճիք Ձեր Աթոռեն ուղարկելու նաև երկու-երեք աշխարհական ներկայացուցիչներ, մասնակցելու մյուտոնօրհնության հանդիսությանց իբրև Մեր թանկագին հյուրերը:

Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռիդ եպիսկոպոսներու մասնակցությունը առաջիկա եպիսկոպոսական ժողովին, բնականորեն երջանիկ առիթ մը պիտի հանդիսանա որ սկիզբ առնէ նոր շրջան մը մեր օրերու հայ եկեղեցւո կյանքի մեջ, և Մենք մխիթարված ենք նաև որ Ձերդ Վեհափառությունը իր բարի իղձը կհաշտնէ, մոտ ապագային այցի գալու Մեզի Մայր Աթոռ սուրբ Էջմիածին, որ է և միշտ պիտի մնա Ձեր ալ հարազատ ապահով Տունը:

Թող Աստված անասան պահէ մեր սուրբ եկեղեցին, հավետ ամբողջ ու անխտով:

Քրիստոսավանդ սիրո ողջունիվ և ամենաբարի մաղթանքներով՝

Վ.Ա.Զ.Գ.Ե.Ն. Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՏՆ ՀԱՅՈՑ

Տ. Խորեն կաթողիկոսի Բոստոնում արտասանած ճառը, վերահրատարակված Բեյրութի «Զարթոնք» թերթի օգոստոսի 14-ի համարում, ստացված է Մայր Աթոռում սեպտեմբերի 6-ին: Այս առթիվ Հայաստանի մամուլի գործակալության թղթակիցը դիմում է հետևյալ հարցերով Վեհափառ Հայրապետին:

Հարցում—Անթիլիասի կաթողիկոս Խորեն Առաջինը հուլիս ամսում նախագահել է Բոստոնում գումարված «Դաշնակցություն» կուսակցության տարեկան համագումարի բացման նիստին և արտասանել է մի ուշագրավ ճառ: Ձերդ Վեհափառությունը ծանոթ է արդյոք այդ ճառին և ի՞նչ կարծիք կարող է հայտնել նրա մասին:

Պատասխան—Չորս օր առաջ է որ ծանոթացանք այդ ճառի բովանդակության, արտասահմանի հայ մամուլից: Կարդալով այն, Մենք ակնհայտ եւ մտահոգվեցինք: Պետք է ասել, թե հայ իրականության մեջ, երբեք չի պատահել որ բարձրաստիճան մի եկեղեցական, պաշտոնապես և հրապարակով, կուսակցական մի համագումարում, այնքան շեշտված և ամբողջական կերպով, իր անձը և իր հոգևոր առաքելությունը նույնացրած լինի մի քաղաքական կուսակցության ծրագրի և գործունեության հետ:

Հոգևոր կոչումի գիտակցությունը ունեցող որևէ եկեղեցու սպասավոր, և առհասարակ որևէ քաղաքական-հասարակական լուրջ գործիչ, չեն կարող հաշտվել՝ մի հոգևոր պատասխանատու ղեկավարի, նման հայտարարությունների հետ:

Այլ բան է քաղաքական կյանքի բնույթն ու առաքելքը, և բոլորովին այլ բան՝ եկեղեցու առաքելության բնույթն ու էությունը և եկեղեցականի կոչումը:

Քաղաքականը անհրաժեշտորեն՝ պարագայական է, փոփոխական ու հատվածական: Իսկ եկեղեցին, հավիտենական հաստատություն է, իր էությամբ անփոփոխ, իր առաքելությամբ՝ մայր դաստիարակը ժողովրդի բոլոր զավակներին անխտիր, հավասարապես, վեր կուսակցական, հատվածական հակամարտություններից:

Այո, եկեղեցին, հոգևորականը պետք է ներկա լինեն հասարակական, ազգային կյանքի մեջ, սակայն որպես՝ միարար, հաշտարար և խաղաղարար. գործով, ազգի և հայրենիքի գերագույն շահերի գիտակցությամբ:

Մեզ մնում է ափսոսանք հայտնել այս անապատելի ելույթի ստիպել և եղբայրներն հորդորել Անթիլիասի գահակալ Խորեն կաթողիկոսին, որպեսզի պատշաճ մի ձևով, հետո կոչե հիշյալ իր հայտարարությունները, այլապես անօրինակ մի նոր կացություն կստեղծվի Իր և Իր Աթոռի համար, հայ եկեղեցու և ժողովրդի ծոցում:

Հարցում—Մի հարց ևս, Վեհափառ:

Անթիլիասի Աթոռի միաբանները մասնակցելո՞ւ են եպիսկոպոսական ժողովին, որ գումարվելու է ս. Էջմիածնում:

Պատասխան—Ինչպես հայտնի է, Մենք վաղուց ենք հրավերներ ուղղել Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսին և եպիսկոպոսներին, սակայն տակավին վերջնական պատասխան չենք ստացած նրանց մասնակցության մասին:

10 սեպտեմբեր 1969 թ.

Հեռագիր

Տ. Տ. ԽՈՐԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Լիբանան, Բեյրութ, Անթիլիաս

Ի հետևանս Մեր տասը սեպտեմբերի հայտարարության՝ Ձեզի ուղղված 31 օգոստոս Մեր նամակին, այժմ անհրաժեշտ կգտնենք, որ հառաջիկա եպիսկոպոսական ժողովը հանգամանորեն քննարկե մեր եկեղեցվո մերքին միության ամրապնդման հարցը Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսներուն հետ միատեղ: Կհաստատենք Ձեր 12 սեպտեմբերի հեռագիրը Ձեր հինգ եպիսկոպոսներու մասնակցության մասին եպիսկոպոսական ժողովին:

ՎԱԶԳԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

13-9-69

Հեռագիր

S. S. ՎԱԶԳԵՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Մեծ ուրախությամբ ստացանք Ձեր օգոստոսի 31 թվակիր նամակը ի պատասխան մեր եղբայրական գործակցության փափագին: Խորապես ցավում ենք Ձեր սեպտեմբերի 14 թվակիր հեռագրի և ռադիո թղթակցին արած Ձեր հայտարարությունների առթիվ, որոնք հրապարակվեցին որոշ թերթերում և որոնց համար մենք ոչ մի արդարացում չենք գտնում: Դրանք հիմնված էին սխալ տեղեկությունների վրա: Մենք ոչ մի պատճառ չենք տեսնում օրակարգի առաջին կետի վերաբերյալ Ձեր դիրքի փոփոխության մասին և անկեղծորեն հույս ենք հայտնում, որ Դուք կվերադառնաք Ձեր 31 օգոստոսի թվակիր նամակի ոգուն: Այն հոգեկան կապերը, որոնք միացնում են մեր և եկեղեցու երկու մեծ Աթոռները, ինչպես նաև եկեղեցական կարգերի բարենորոգման վերաբերյալ ընդհանուր ուսումնասիրության համար մեր խնդրանքը չպետք է ազդվի նման պատահականություններից: Խնդրում ենք Ձեզ հստակապես մեզ, որ օրակարգի առաջին կետը առարկա չի դառնա ոչ քննարկման, ոչ բանավեճերի և ոչ էլ որոշումների, որպեսզի մենք կարողանանք մեր Աթոռը ներկայացնող եպիսկոպոսներին շտապ ուղարկել:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԵՆ Ա.

23 սեպտեմբեր 1969 թ.

Հեռագիր

S. S. ԽՈՐԵՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Անթիլիաս, Բեյրութ, Լիբանան

Այսօր ստացանք Ձեր հեռագիրը լրիվ ընթերցելի: Մենք վերստին կհրավիրենք Ձեր եպիսկոպոսները Էջմիածին ժողովի: Ձեզ անհանգստացնող հարցը այստեղ կլուծենք համախորհուրդ Ձեր եպիսկոպոսներու հետ: Ձեզ կվստահեցնենք թե որևէ անհարմար կացություն չստեղծվիր Ձեր Աթոռին համար: Եպիսկոպոսական ժողովը սեպտեմբեր 27-ին:

ՎԱԶԳԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

24-9-69

Հեռագիր

Անթիլիաս, 27 սեպտեմբեր 1969 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին

Ստացանք Ձեր 24 սեպտեմբերի հեռագիրը: Կցավինք հայտնելու որ այնտեղ չգտանք վերահաստատումը Ձեր 31 օգոստոսի նամակին ոգիին և տառին: Կմաղթենք որ հառաջիկային ավելի նպաստավոր պայմաններ թույլատրեն միասնաբար ուսումնասիրելու եկեղեցական բարեկործանաց հիմնական հարցը ի խնդիր մեր ս. եկեղեցվո առավել մեծ բարիքին:

ԽՈՐԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Էջմիածին, 30 հոկտեմբեր 1969 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. ԽՈՐԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա. Ա. Ք. Ի. Ի. Ա. Ա.

Աստուծո՛ր. օգնականությամբ մեր սուրբ եկեղեցվո եպիսկոպոսաց ժողովը, գումարված Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին Մեր նախագահությամբ, իր աշխատանքը բարի արդյունքներով ավարտեց, օրակարգի վրա նախատեսված հարցերը քննարկելն հետո՝ 29 սեպտեմբեր—2 հոկտեմբերին:

Այսու կհաստատենք եպիսկոպոսաց ժողովի 6 հոկտեմբեր 1969 թվակիր Դիվանին հաղորդագրությունը որ ուղարկված է մահ Զեյդ Սրբության ի գիտություն:

Սույն Մեր գրով խղճի պարոք կզգանք, սրբաշան ժողովականներու հետ մեկտեղ՝ հայտնելու Մեր վիշտը որ Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսները չմասնակցեցան վերոհիշյալ ժողովին, որովհետև օրակարգի մեջ նախատեսած էինք քննարկումը «Հայ եկեղեցվո միության ամրապնդման» հարցի, որ մեր 'եկեղեցվո արդի կյանքի ամենացավոտ ու ամենաանհետաձգելի հարցը կհանդիսանա:

Ձեր ներկայացուցիչներ՝ տ. Գարեգին եպս. Սարգիսյանի և տիար Ռուկեբերան Արզումանյանի ժամանումը Մայր Աթոռ, անցյալ օգոստոսի վերջերում, Մեզի ներշնչած էր հույսը թե Ձեր եպիսկոպոսներու մասնակցությամբ՝ Հաստատանյաց եկեղեցվո եպիսկոպոսաց ժողովին սկիզբ պիտի առնե հոր շնչան մը Մայր Աթոռիս և Ձեր Աթոռին հարաբերությանց մեջ:

Այդ էր պատճառը որ Մենք ընդառաջելով Ձեր և Ձեր ներկայացուցիչներու պնդումներուն, համաձայնություն տվինք Մեր 30 օգոստոս 1969 թվակիր

նամակով, որ եպիսկոպոսական ժողովի օրակարգի վրա պահելով հանդերձ «Հայ եկեղեցվո միության ամրապնդման» հարցը, լայն քննարկման առարկա չդառնա ան, այլ ժողովի որոշումով այդ քննարկումը փոխանցվի՝ Մայր Աթոռին և Ձեր ներկայացուցիչներն կազմված հանձնաժողովի մը, որ պետք է գումարվեր եպիսկոպոսական ժողովին անմիջապես հետո:

Այս և այլ կարևոր հարցերու մասին լսելով Ձեր երկու ներկայացուցիչներու հավաստիացումները, Մենք առավել լավատես դարձանք և տպավորությունը ունեցանք, թե Ձեր Աթոռին ներս կգարթնի կամեցողությունը կյանքի կոչելու՝ 1963-ի Երուսաղեմի մեր ողջագործումի ոգին: Այս հավաստիացումներն մեկն էր, որ ս. Էջմիածնեն անջատված թեմերեն ներս պաշտոնավարող Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսները, ժողովին պիտի մասնակցեին իբրև Տանն Կիլիկիո միաբան եպիսկոպոսներ և ոչ թե իբրև թեմակալ առաջնորդներ: Ինչպես քաջ գիտեք, արդեն Մեր պաշտոնական հրավերներն ալ 4 ապրիլ 1969 թվակիր, ուղղյալ Ձեր եպիսկոպոսներուն, այդպես էին հասցեագրված: Մեր այս օրինավոր պահանջին վրա, տ. Գարեգին եպիսկոպոս պաշտոնապես խոստացավ հարգել այս պայմանը, որ Մայր Աթոռին համար սկզբունքային վճռական ղեկավարություն ուներ: Եվ մեծ եղավ Մեր հուսախաբությունը, երբ Ձեր ներկայացուցիչներու վերադարձեն տալը օր անց, 14 սեպտեմբերին, «Այգ» օրաթերթին մեջ կարդացիմք Ձեր հայտարարությունը թե Ձեր եպիսկոպոսները՝ Մարսիլիայեն, Հունաստանեն, Միացյալ Նահանգներեն, ժողովին պիտի մասնակցին հիշյալ երկիրներու թեմակալ առաջնորդներու հանգամանքներով, ինչ-որ բացահայտ խախտում էր մեր միջև գոյացած համաձայնության: Ուրեմն հազիվ առաջին քայլը առնելու կպատրաստվեինք դեպի մերձեցում և համերաշխ գործակցություն, ահա Դուք կփորձեիք օգտագործել այս առաջին պահն իսկ, կերպով մը «օրինականացնելու» անօրինական վիճակներ, ճիշտ այն վիճակները, որոնք քննարկման և լուծման ենթակա պետք է ըլլային կազմվելիք ապագա հանձնաժողովին կողմէ: Դուք շատ լավ կըմբռնեք թե անհնար էր որ Մենք համաձայնեինք որ՝ օրինակի համար Արտավազդ եպիսկոպոս Թրթրյանը Մայր Աթոռ պաշտոնապես ընդունվեր իբրև «հարավային Ֆրանսայի և Մարսիլիո առաջնորդ» ինչպես կհայտարարեիք: Այսպիսով Մենք հստակորեն տեսանք թե վերստին կգտնվինք դեմ հանդիման այն նույն ոգիին և գործելակերպին, որ Անթիլիաս ցուցաբերեց նաև 1963-ի ողջագործումեն հետո, այն խաբկանքի մը վերածելով:

«Այգ» օրաթերթի մեջ Ձեր անսպասելի հայտարարությունը և խախտումը Ձեր ներկայացուցիչներու խոստումին, առաջին պատճառը հանդիսացավ, որ Մենք ալ անդրադառնանք Մեր 30 օգոստոս թվակիր նամակին, և անհրաժեշտ գտնենք որ եպիսկոպոսաց ժողովին մեջ քննարկման առարկա հանդիսանա «Հայ եկեղեցվո միության ամրապնդման» հարցը, Ձեր Աթոռի եպիսկոպոսներու հետ միասին:

Մեր վրա ծանր ազդեց նաև Ձեր անսպասելի ճառը խոսված Բոստոնի մեջ և հրապարակված «Հայրենիք» օրաթերթի 11 հուլիս 1969 թիվին մեջ, որ Մեր ձեռքը հասավ սեպտեմբերի 6-ին, Ձեր ներկայացուցիչներուն Մայր Աթոռն մեկնելեն քանի մը օր հետո:

Ձեր ճառը, խոսված քաղաքական կուսակցության մը համագումարի բացման հանդիսության և մանավանդ անոր բովանդակությունը իրոք որ աննախընթաց և անօրինակ կացության մեջ դրավ Ձեր անձը և Ձեր Աթոռը, շփոթեցնելով ու մտահոգելով Մեզ և բոլոր պատանխանատու հասարակական

գործիչները, վստահ ենք՝ ներառյալ նաև վերոհիշյալ կուսակցության լուրջ ղեկավարները:

Այսու, Մենք անգամ մը ևս կհորդորենք Ձեզ, պատշաճ ձևով մը հետս կոչել Ձեր այդ հայտարարությունները:

«Այգ»-ի մեջ Ձեր հայտարարութենէն և Բոստոնի Ձեր ճառէն հետո, Մենք այդ՝ անդրադարձանք թե այլևս կարելի չէ եպիսկոպոսաց ժողովին չիտսիլ Ձեր եպիսկոպոսներու հետ, այս հարցերուն, և Մայր Աթոռիս ու Ձեր Աթոռին փոխհարաբերությանց մասին: Մենք այլևս չէինք կրնար չարտահայտել Մեր այս մտահոգությունները և չլսել Ձեր ներկայացուցիչներուն լուսաբանությունները: Եվ ի վերջո անոնք ինչո՞ւ այդքան պիտի խուսափեին խոսքի նստելէ և բացատրություն տալէ, մանավանդ որ Մեր վերջին, 24 սեպտեմբերի հեռագրով կկրկնեինք Ձեզի Մեր հրավերը սա խոսքերով՝

«Այսօր ստացանք Ձեր հեռագիրը լրիվ ընթերցելի: Մենք վերստին կհրավիրենք Ձեր եպիսկոպոսները Էջմիածին ժողովի: Ձեզ անհամաձայնացող հարցը այստեղ կլուծենք համախորհուրդ Ձեր եպիսկոպոսներուն հետ: Ձեզ կվստահեցնենք թե որևէ անհարմար կացություն չստեղծվիր Ձեր Աթոռին համար: Եպիսկոպոսական ժողովը կհետաձգենք սեպտեմբեր 27-ին»:

Այսպիսով Մենք չհասկցանք, թե իրապէս ինչո՞ւ չկամեցաք որ Ձեր եպիսկոպոսները Մայր Աթոռ ու Էջմիածին գան, մասնակցելու եպիսկոպոսաց ժողովին և ս. մյուռոնի օրհնության սրբազան արարողությանց, երբ սքանչելի առիթ մը կհանդիսանար որ եղբայրական սերը աճեր մեր և ձեր եպիսկոպոսներու միջև, և չափով մը գոնե պարզաբանվեին մեր ցավոտ հարցերը ի խնդիր ապագա բարվոք և օրինավոր լուծման:

Ի սեր Աստուծո սիրելի Եղբայր, այլևս կարելի չէ այս կերպ շարունակել: Այս բոլորը պետք է արմատեն իսկ դարմանվին: Ինչպէս հստակորեն անձամբ հայտարարեցինք տ. Գարեգին եպիսկոպոսին և տիար Ռ. Արզումանյանին, Անթիլիասս պետք է անկեղծորեն և վճռականորեն մեկ անգամ ընդմիշտ հրաժարի՝

ա. Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռին հավասարագոր ըլլալու իր ձգտումէն, որ հրապարակ քերվեցավ և շեշտվեցավ 1964-էն սկսյալ:

բ. Արտասահմանի թեմերը և եկեղեցիները ա. Էջմիածնէն բաժնելու և իրեն միացնելու քաղաքականութենէն:

գ. Իր նոր կանոնադրության 32 և 33-րդ հոդվածներէն, որոնք Անթիլիասս տեղական հարձակողական դիրքի մեջ կպահեն ընդդէմ ա. Էջմիածնի:

Այս կացությունը պետք է վերջ գտնէ հանուն մեր եկեղեցւոյ և մեր պանդոխտ զավակներու ազգային գերագույն շահերուն և ներքին խաղաղության:

Կիւնդրենք հավատացեք, թե Մեր մեջ չիտսիր ոչ մեկ անձնական փառասիրության կամ անբարյացակամ զգացում Ձեր անձին և կամ ձեր շրջանակներուն հանդէպ:

Մեր բոլոր արտահայտություններուն, Մեր բոլոր գործերուն առանցքը կկազմեն միմիայն Մեզ տանջող մտահոգությունները, մեր եկեղեցւոյ և մեր պանդոխտ ժողովուրդի ապագային նկատմամբ: Եվ հույս ունինք թե վերջ ի վերջո Ձերդ Սրբությունը և Անթիլիասի մեր բոլոր եղբայրները պիտի հասկընան Մեր հոգին և պիտի չմերժեն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետության հրավերը՝ օրինականության, միության, խաղաղության և համերաշխ գործակցության: Օրինականություն, խաղաղություն և գործակցություն իրարմէ անբաժանելի են:

Ահա այս սպասումով է որ Մենք ընթացք տալով եպիսկոպոսաց ժողովի առաջադրանքին, և ի նկատի ունենալով Ձեր 26 օգոստոս թվակիր նամակի առաջարկը, կհրավիրենք որ նշանակեք 3—5 ներկայացուցիչներ Ձեր Աթոռին, որ Ձեր կողմն լիազորված ըլլան գալու և Էջմիածին, քննարկելու համար սփյուռքի մեջ մեր եկեղեցիեն ներս ստեղծված տագնապալի կացությունները, և օրինավոր լուծման հանգելու Մեր նշանակած ներկայացուցիչներուն հետ միասին:

Մայր Աթոռիս և Ձեր Աթոռի ներկայացուցիչներեն կազմված հանձնաժողովը, կխորհրդեք թե կրնա և Էջմիածին գումարվիլ հառաջիկա տարվան հունվար կամ ամենաուշը փետրվար ամսվան ընթացքին:

Ձեր ներկայացուցիչները Մենք պիտի ընդունեինք հայրական սիրով, իբրեւ Մեր ցանկալի հյուրերը:

Լավատեսությամբ, Մենք կսպասենք Ձեր պատասխանին, բարի հույսով թե Մեզի պիտի հաղորդեք նաև անունները Ձեր լիազորներուն, որ պիտի մասնակցին վերոհիշյալ հանձնաժողովի աշխատանքներուն:

Մաղթելով Ձերդ Սրբության լիակատար ու տևական քաջառողջություն, մնամք եղբայրական սիրո ողջունիլ՝

Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԾՈՐ.—Սույն հրավեր-նամակը մնացել է ցարդ անպատասխան:

Էջմիածին, 29 դեկտեմբեր 1969 թ.

ԳԵՐԱԾՆՈՐՀ

Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻՆ

ԴՌԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹՅԱՆ

Ա Ա թ ի լ ի ա ս

Սրբազան եղբայր,

Վերջերս մեզանում համառ լուրեր են տարածվել առ այն, որ Երևանի և Սարգիս եկեղեցվո նախկին ծխատեր քահանա Սարգիս Անդրեասյանը, որը քահանա էր ձեռնադրվել 1948-ին, հրամանավ երջանկահիշատակ Տ. Տ. Գևորգ Զ կաթողիկոսի, և որը, սակայն, հետագային անազնվաբար դրժելով իր ուխտը, լքեց ծովան ու մայր հայրենիքը, որի համար կարգալուծ հռչակվեց Արարատյան թեմի որոշումով և հայրապետական վճռով, իբր թե արժանացել է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության բարյացակամ հովանավորությանը: Մեր ունեցած տեղեկությունների համաձայն, նա իբր թե վերադառնալով է իր քահանայական կարգի մեջ, արժանացել ավագության աստիճանի և նշանակվել, որպես Չիկագոյի եկեղեցվո հովիվ, Աթոռիդ միաբան տ. Հրանտ արք. Խաչատրյանի կարգադրությամբ:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրամանով դիմում ենք Ձեզ պարզելու հա-

մար այս բոլորը, Ձեզանից սպասելով ճշգրիտ տեղեկություններ վերոհիշյալ կարգալույծ և անարժան Սարգիս Անդրեասյանի մասին:

Ընդունեցեք մեր եղբայրական ողջույնները և բարի մաղթանքները:
Մնամ աղոթակից՝

ՀՈՒՍԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՆԹՈՒՐՅԱՆ
ԱՆԴԱՍ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԽՈՐՀՐԴԻ

Ծեթ.—Սույն համակի պատասխանը չի ստացվել:

Էջմիածին, 12 փետրվար 1970 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. ԽՈՐԵՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա. Ե. Ի. Ի. Խ. Ա.

Ծանոթ է Ձերդ Սրբության թե Երևանի ա. Սարգիս եկեղեցվո ճակսկին քահանա Սարգիս Անդրեասյանը, ձեռնադրված լուսահոգի Տ. Տ. Գևորգ Զ. կաթողիկոսի հրամանով, լուսարարապետ տ. Սահակ արքեպիսկոպոսի ձեռամբ, դրժելով իր եկեղեցվո համայնքին ծառայության ուխտը, և չանապով Արարատյան թեմի եպիսկոպոսի և թեմական խորհուրդի կարգադրությանց ու բազմաթիվ մասնագիտացումներուն այլև արհամարհելով Մայր Աթոռի Գերագույն հոգևոր խորհուրդի հորդորները, առանց ունե քանապոր պատճառի, ոտնակոխ ըրավ եկեղեցական կարգապահությունը և լքեց իր հոտը և իր եկեղեցին, մեկնելով արտասահման:

Արարատյան թեմակալ եպիսկոպոսի և թեմական խորհուրդի առաջադրանքով և համաձայն մեր եկեղեցվո կարգապահական կանոններուն, հալապետական վճռով Մենք կարգալույծ հռչակեցինք Սարգիս Անդրեասյանը, զինք դասելով ի շարս աշխարհականաց: Մեր այդ վճիռը հրապարակվեցավ Մայր Աթոռի Դիվանի կողմե 9 հունվար 1968-ին, որ ինչպես գիտեք լույս տեսավ Մայր Աթոռի «Էջմիածին» պաշտոնաթերթի և արտասահմանի թերթերուն մեջ:

Վերջերս տեղեկացանք թե Ձեր որոշումով, Սարգիս Անդրեասյանը վերահաստատված է քահանայական իր կարգին մեջ և Աթոռիս միաբան տ. Հրանտ արք. Խաչատուրյան հոգևոր հովվի պաշտոն վստահած է անոր Զիկագոյի մեջ:

Ստուգելու համար այս լուրի ճշտությունը, տ. Հուսիկ եպս. Սանթրոսյան, Մեր հանձնարարությամբ 29 դեկտեմբեր 1969 թվակիր մամակով հարցում կատարեց Աթոռիդ դրան եպիսկոպոս տ. Գարեգին եպիսկոպոսին, առանց սակայն պատասխան ստանալու:

Նոր լուրեր զոր ստացանք Նյու-Յորքի մեր առաջնորդարանեն, դժբախտաբար կհաստատեն Մեր ունեցած տեղեկությունը Սարգիս Անդրեասյանի մասին, այն ինչ որ պահ մը Մեզի անհավատալի կլվար:

Այս կացության առջև, Մենք Ձեզ կհրավիրենք որպեսզի Ձեր վճռական և շուտափույթ մեկ կարգադրությամբ, առաջքը առնեք այս գայթակղության, հեռացնելով Սարգիս Անդրեասյանը եկեղեցական պաշտոնեն, քանի որ ան Մեր հայրապետական վճիռով՝ է և կմնա կարգազուրկ և ոչ ոք իրավասու չէ Մեր վճիռը խախտելու:

Մեր այս նախանձափույզ վերաբերմունքը և պահանջը կհիմնվին ոչ միայն եկեղեցական կարգ ու կանոնի վրա, այլ նաև Մեր մտահոգության, չտկարացնելու մեր մայր երկրի հոգևոր կյանքը, եկեղեցականներու թվի նվազումով:

Երևանի մեր եկեղեցիներու քահանաներու թիվը ոչ միայն պետք չէ նվազի, այլ անի և մեծնա, բավարարելու համար մեր հավատացյալ ժողովուրդի հոգևոր կարիքները: Այս առիթով Ձեզի կկամենայինք հայտնել նաև թե խրախուսված Սարգիս Անդրեասյանի նկատմամբ Ձեր Աթոռի ցուցաբերած վերաբերմունքեն, Երևանի մեջ պաշտոնավարող երկու քահանաներ ևս կպատրաստվին լքել իրենց ժողովուրդը ու իրենց եկեղեցին, և մեկնել մայր հայրենիքեն:

Նման դասալիքներ քաջալերելով, Ձեր Աթոռը հարված կհասցնե Հայաստանի մեր եկեղեցիներուն և կրոնական կյանքին:

Պարզ է թե Մենք ամեն միջոց ի գործ պիտի դնենք խափանելու համար այս չարագործությունը, և ուխտադրուծ, դասալիք քահանաները կարգազուրկ պիտի հռչակենք հրապարակավ, վստահ ըլլալով թե արտասահմանի ամբողջ հայությունը անխտիր պիտի դատապարտե զանոնք:

Սույն գրով ուրեմն, կդիմենք Ձեզի սիրեցյալ Եղբայր, որ անդրադառնաք այս ծանրակշիռ հարցին և հաճիք հրամայել որպեսզի հեռացվի Սարգիս Անդրեասյանը իր քահանայական պաշտոնեն ու դիրքեն, իբրև աշխարհիկ անձ, հաղորդելով Մեզի այդ մասին շուտափույթ կերպով:

Հույս ունինք որ պիտի ստանանք Ձեր պատասխանը մինչև այս ամսույս վերջը:

Այս առթիվ կհաստատենք Մեր 30 հոկտեմբեր 1969 թվակիր կարևոր նամակը, որուն պատասխանը մինչև այժմս ստացած չենք:

Եղբայրական սիրով ի Քրիստոս՝

Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ծեթ.—Հայրապետական սույն նամակը մնացել է նույնպես անպատասխան:

Անթիլիաս, 20 փետրվար 1970 թ.

ՆՈՐԻՆ Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. Վ Ա Զ Գ Ե Ն Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ա. Է Զ Մ Ի Ա Մ Ի Ն

Վեհափառ Եղբայր ի Քրիստոս,

Ամերիկայի Նյու-Ճորջի նահանգի մեջ վերջերս պատահեցավ խիստ գայթակղալից և տգեղ արարք մը: Կուսակրոն վարդապետ մը ամուսնացավ ներ-

կայությամբ և կնքահայրությամբ եպիսկոպոսներու և տասնյակ մը քահանաներու: Հայց. եկեղեցվո մէջ աննախընթաց այս ապօրինությունը առատ նյութ հայթայթեց մեր մամուլին, բոլորն ալ անխտիր և միահամուռ կերպով դատաւարտեցին այս եղածը որպէս խախտում Հայց. եկեղեցվո դարավոր աւանդություններուն և կանոններուն:

Մեր հովւապետական շրջապտույտի ընթացքին ի Միացյալ Նահանգս, արտի խոր մտնումով նկատեցինք Ամերիկայի երկու հատվածներուն մէջն ալ մեր ժողովուրդին ընդվզումն ու խռովքը կատարված հակակաճոնական և հակաօրինական այս արարքին նկատմամբ:

Այդ օրերուն, Մեզի հատուկ պատճառներով չուզեցինք խնդրո առարկա դարձնել այս պարագան, մանավանդ՝ իրազեկ դառնալէ հետո Չեր ծանոթ հայտարարության ձևին ու ոգիին:

Մենք սպասեցինք, որ Չեր նախագահությամբ ի ս. Էջմիածին գումարելի Հայց. եկեղեցվո եպիսկոպոսներու ժողովը պիտի ըսեր իր դատաւարտության խոսքը՝ նվազագույն դադարեցնելով ենթական հետ ալնու քահանայագործելու իրավունքէ:

Ափսոս որ իզուր անցան Մեր և բազմահազար հայերու սպասումներն ու ակնկալությունները Չեզմե և Չեր եպիսկոպոսական ժողովէն: Եվ Մեզի համար իրական անակնկալ մը եղաւ երբ լսեցինք որ հակառակ եպիսկոպոսական ժողովին մէջ գեկուցագրողի այս հարցի մասին քերած դատաւարտման առաջարկության և ժողովական եպիսկոպոսներու մեծամասնության արդար բողոքին, Նյու-Ճըրզիի այս նորակերպ եկեղեցականը ցարդ կմնա պաշտոնի վրա և կշարունակէ եկեղեցականի գործ կատարել:

Արդ, առաջնորդվելով Հայց. եկեղեցվո գերագույն շահերէն և անոր դարավոր կարգերն ու կանոնները անխախտ և անխաթար պահելու ու պահպանելու նախանձախնդրութենէն, ներկա գրով պիտի փափագեինք որ Չեր հայրապետական վճռով մի անգամ ընդ միշտ վերջ տայիք Հայց. եկեղեցվո ծոցին մէջ ստեղծված այս անկերպարան և վրդովեցուցիչ վիճակին՝ իսպառ դադրեցնելով խնդրո առարկա անձը քահանայագործելու իրավունքէ և դասելով զինքը ի շարս աշխարհականաց՝ յօրինակ ալլոց:

Եթէ Մեր այս նախաձեռնախնդրությունը պահանջի կվերածենք, պատճառը այն է որ վաղը նույն բանը կրնա պատահիլ Մեր իրավասության ենթակա թեմերուն մէջ՝ Մեզ դնելով ծանր կացության մը առջև: Ահա թէ ինչու համար կփախագինք որ այս խնդիրը օր առաջ վերջնական հանգամանք ստանա և որպէս նախընթաց չծառայէ:

Կապասենք որ Մեր այս սրտցալ և իրավ բողոքին ձայնը չի մնար անլսելի Չեր Եղբայրութենէն:

Մնամ եղբայրական սիրո ջերմ ողջունիլ,

Աղոթակից՝

Խ Ո Ր Ե Ն Ա,

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Էջմիածին, 9 մարտ 1970 թ.

Ն. Ս. ՕԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տ. Տ. ԽՈՐԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ

Ա Ն Թ Ի Լ Ի Ա Ս

Այսու հաստատում ենք Ձեր 20 փետրվար 1970 թվակիր մամակը և Ձեզ ի գիտություն հայտնում ենք, թե Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը իր ժամանակին, հայրապետական որոշումով, մեր եկեղեցու ավանդական կարգի խախտում է նկատել անցյալ տարի Միացյալ Նահանգների Նյու-Ճըրզիի հայոց եկեղեցու հովիվ, կուսակրոն քահանայի ամուսնության պարագան:

Ի նկատի ունենալով, սակայն, Միացյալ Նահանգների թեմական առաջնորդի և թեմական խորհրդի բացատրագրերը և խմորանքը, ի նկատի ունենալով, որ Տ. Տ. Գևորգ Ե կաթողիկոսի կանոնական կոնդակով մեր եկեղեցում թույլատրված է այրիացած քահանաների կրկնամուսնությունը, այլև ի նկատի ունենալով նախընթաց մամն պարագաներ Տ. Տ. Գևորգ Զ կաթողիկոսի օրոք, վեհափառ Հայրապետը ներողամտությամբ է վերաբերվել վերոհիշյալ խախտումի նկատմամբ «ոչ յօրհնակ այլոց» հայրապետական Իր վճիռով, հրապարակված 12 ապրիլ 1969 թվականին:

Թույլ տվեք նաև Ձեր նկատածնան հանձնել, թե անցյալ սեպտեմբերին, Մայր Աթոռում գումարված եպիսկոպոսաց ժողովը չի զբաղվել սույն խնդրով և որևէ վերաբերմունք չեն ճշտել ժողովականները, հայրապետական վճիռով հարցը փակված նկատելով:

Այս առթիվ պիտի կամենայիք Ձեզ հիշեցնել, թե Ամենայն Հայոց Հայրապետը սպասում է Ձեզանից պատասխան՝ 30 հոկտեմբեր 1969 և 12 փետրվար 1970 թվակիր կարևոր Իր մամակներին:

Հաճեցեք ընդունել մեր ջերմագին մաղթանքները Ձերդ Սրբության քաջատոգչության և արևշատության համար:

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԽՈՐԶՐԴԻ

